

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

33E JAARGANG

WOENSDAG 27 OCTOBER 1948

No. 1642

COMMISSIE VAN REDACTIE:

*Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;
F. de Vries;
J. H. Lubbers (Redacteur-Secretaris).*

Assistent-Redacteur: A. de Wit.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

*J. E. Mertens; R. Miry; J. van Tichelen; R. Vandeputte;
F. Versichelen.*

*Gegevens over adressen, abonnementen enz. op de laatste
bladzijde van dit nummer.*

DEZER DAGEN

overheersen de aanmoedigingen tot bereidwilligheid; in verschillende sterktegraden. De leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal toonden zich „hommes de bonne volonté.” Zij bleken bereid het-regeringsvoorstel betreffende de Nood-Wet Indonesië op zeer korte termijn na de bekendmaking in behandeling te nemen. Te meer trof de principiële bereidvaardigheid — althans bij de geleidelijk gearriveerde twee-derde meerderheid — daar in het voorlopig verslag talrijke punten van critiek stonden. Zo heeft het Parlement tot in de nacht gewerkt om een overeenkomst met de deelstaten voor één Januari a.s. bereikbaar te stellen.

Of goed voorbeeld goed zal doen volgen, speciaal ook in de situatie ten opzichte van de Republiek? Voorzover men thans kan opmaken, houdt hier het zachte duwen van de Commissie van Goede Diensten op dit moment. Voornamelijk haarzelf in beweging. De beide partijen lopen nog niet warm, tenzij voor hun eigen opvatting der amendementen.

Ook de pogingen om het droef geheel in de Veiligheidsraad ten goeden eind te doen gedijen, werden voortgezet. De kleine leden hebben geplooid en gestreken. Maar hun beroep bleek niet, wat John Masefield noemde: „the clear call, that may not be denied.” Hoewel de Engels-sprekende afgevaardigden het bleken te kunnen verstaan, drong de onmogelijkheid van ontkenning niet tot de Russische afgevaardigde door, althans hij gaf er geen gehoor aan. Waarmee het wel en wee der Berlijners — en daarmee van miljoenen anderen — in de lucht blijft hangen.

Langs de rand der stille kracht ging de Franse Regering. Verrassend was de taal, waarin zij de stakende mijnwerkers vermaande de mogelijkheid tot technisch behoud der mijnen te openen. „Und bist du nicht willig, so brauch' ich Gewalt”. Nog schijnt de dreiging van de militaire druk daartoe voldoende argument te zijn geweest. Het wachten blijft op verandering in de economische situatie. Als daartoe de krachten ontbreken, zal voor de Fransen het „tamen est laudanda voluntas” de overtuigingskracht tot behoud van de Regering missen.

Van zachte draag tot wapengeweld, in naam der wet. Soms ook beroept men zich op de wet om bereidwilligen te beschermen. De „National Labor Relations Board” in de Verenigde Staten heeft op wettelijke grond het recht om niet te staken vastgelegd. Zal er gretig gebruik van worden gemaakt?

Wellicht met dezelfde geestdrift als de Nederlandse consument het aardappelmeel zal slikken als vaderlandse taak. Mogelijk kan het ministerie van Landbouw en Voedselvoorziening een reclamecampagne baseren op een zinsnede van Adam Smith over de aardappel: „The strongest men and the most beautiful women perhaps in the British dominions are said to be... generally fed with the root”.

INHOUD:

	Blz.
De artikelen van deze week	843
Sommaire, summaries	843
De derde factor in het herstel van Rotterdam door -Ir L. H. J. Angenot	844
Gemeentelijke inkomstencapaciteit door J. Hasper ..	846
Vestigingswetgeving bij de totstandkoming der economische unie door Mr J. van Wulfsten Palthe ..	848
De industrialisatiepolitiek in Indonesië door Mr D. J. Hulshoff Pol	850
Verstoord-gepeins door Mr W. F. Lichtenauer	853
Ingezonden stuk:	
Activering van potentieel intellect door Ir M. H. Ekker, met naschrift van Prof. Dr O. Bakker	854
Aantekening:	
Het bankwezen in de Sovjetzone van Duitsland	855
Internationale notities:	
De Franse franc	856
Problemen der Amerikaanse staalindustrie	856
Geld- en kapitaalmarkt.....	856
Statistieken:	
Bankstaten	857
Verkeer en vervoer in Nederland	858
De kolonpositie van Nederland	859
In- en uitvoer van België	859
Maandcijfers van de grote banken in Nederland	859
Enige indexcijfers van de industriële productie in Nederland	859
Inleggingen en terugbetalingen bij de spaarbanken in Nederland	859

The Statist

ESTABLISHED 1878

An Independent Journal of Finance
and Trade

★
**OBJECTIVE APPRAISALS
CONSIDERED JUDGMENT
IMPARTIAL OPINION**

★
Contains most complete range of
British economic and financial statisti-
cs published in any weekly journal

★
World wide circulation

★
Annual subscription rate: (post free-
to include all supplements) £ 3:2:6
(fl 33,40)

*A Special Supplement on Economic Con-
ditions in The Netherlands was published
on January 31. A limited number of this
Supplement remain for sale.*

LONDON: 51 CANNON STREET, E.C. 4

Behandeling van alle
bankzaken

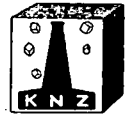
* *

Bezorging van alle
assurantiën.

R. MEES & ZOONEN

BANKIERS EN ASSURANTIE-MAKELAARS

AMSTERDAM - ROTTERDAM - 'S-GRAVENHAGE
DELFT - SCHIEDAM - VLAARDINGEN

N.V. KONINKLIJKE
NEDERLANDSCHE
ZOUTINDUSTRIE

Boekelo · Hengelo

ZOUTZIEDERIJ

Fabriek van.
zoutzuur, (alle kwaliteiten),
vloeibaar chloor
chloorbleekloog
natronloog, caustic soda.

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.
Gevestigd te 's-Gravenhage

ADMINISTRATIEKANTOOR DORDRECHT - BELLEVUESTRAAT 2, TELEFOON 5346

Personeels-Pensioenverzekering

verschafft directe fiscale besparing — afschrijving van
toekomstige lasten — blijvende sociale voldoening
Vraagt U eens wegedocumenteerd advies aan ons
BUREAU VOOR COLLECTIEVE CONTRACTEN

Groothandel

Weekblad voor de
internationale handel

Heeft U al eens
een proefnummer
aangevraagd?

H. A. M. Roelants
Schiedam

„HET MARSHALL-PLAN”

Een handleiding voor het bedrijfsleven, waarin
o.m. een beschouwing over de betekenis van het
Europese Herstel Programma wordt gegeven door:
Dr H. M. Hirschfeld, Regeringscommissaris voor het
Europees Herstel Programma

De Minister van Economische Zaken schreef een
aanbeveling.

Voor allen, die maar enigszins met het „Marshall-
Plan” te maken hebben, een onmisbare hand-
leiding.

PRIJS f 1.50

Uitgegeven voor de Stichting Economische Publi-
caties door

UITGEVERIJ C. BLÖMMENDAAL N.V. — POSTBUS 265,
DEN HAAG.

Verkrijgbaar in de boekhandel.

**Nederlandsche
Handel-Maatschappij, n.v.**

(Deviezenbank)

Hoofdkantoor: Amsterdam
Kantoren in binnen- en buitenland

Alle bankzaken, o.a. financiering
van Im- en Exporten

Inlichtingen omtrent
Handels- en Betalingsverkeer

Bemiddeling bij het zoeken van nieuwe
zakenrelaties in binnen- en buitenland.
(Contact-Bureau)

DE ARTIKELEN VAN DEZE WEEK.

Ir L. H. J. Angenot, *De derde factor in het herstel van Rotterdam.*

Rotterdam is door de oorlog op drie wijzen getroffen: de veranderingen in het achterland, de verwoesting van de binnenstad en een aanzienlijk bevolkingsverlies, dat het arbeidspotentieel in belangrijke mate heeft verminderd. Er is dus aanleiding voor het bewerkstelligen van een sterk vestigingsoverschot van arbeidskrachten. Maar hierbij stuit men op het woningprobleem: de woningproductie blijft zelfs achter bij het natuurlijk accres van het aantal gezinnen. Daarom moet woningbouw in Rotterdam noodzakelijk op veel groter schaal dan nu gebeurt plaatsvinden; het aantrekken en behouden van arbeidskrachten is een wezenlijk element in het economisch herstel van Rotterdam.

J. Hasper, *Gemeentelijke inkomstencapaciteit.*

De gemeenten hebben thans hun financiële zelfstandigheid herkregen. Echter, eertijds sproot deze zelfstandigheid voort uit de bevoegdheid der gemeenten, naar eigen goeddunken nieuwe belastingen in te voeren; thans is het belastinggebied tot het uiterste benut, de inkomsten zijn afhankelijk van uitkeringen uit het gemeentefonds. De herkregen zelfstandigheid is daarom minder stabiel dan de vroegere. Aanvaarden de gemeenten het nieuwe niveau als vaste basis, dan zal iedere tegenvaller tot inperking dwingen en zal zelfs de zelfstandigheid in gevaar worden gebracht. Daarom is instelling van een *middelenfonds* noodzakelijke voorwaarde voor het dragen, van de verantwoordelijkheid voor een duurzaam zelfstandig beheer.

Mr J. van Wulfften Palthe, *Vestigingswetgeving bij de totstandkoming der economische unie.*

Het Bedrijfsvergunningenbesluit 1941 is in Nederland voor de industrie nog onverminderd van kracht. In België echter heerst op het gebied van vestigingswetgeving een geheel ander systeem: ordening van binnenuit, d.i. op initiatief van het bedrijfsleven, gesanctionneerd door de Overheid. Het is duidelijk, dat vóór 1 Januari 1950 deze situatie zal moeten worden verholpen. Een synthese tussen de beide standpunten is mogelijk door in ons land het Bedrijfsvergunningenbesluit uitsluitend toepasselijk te verklaren op die bedrijfstakken, waarvan tussen de Benelux-regeringen is overeengekomen, dat hier geen nieuwe vestigingen zullen plaatsvinden zonder overleg met de partners. In België dient dan een overeenkomstige regeling tot stand te komen.

Mr D. J. Hulshoff Pol, *De industrialisatiepolitiek in Indonesië.*

De nijverheidspolitieke richtlijnen van 1937, volgens welke de industrialisatie in Indonesië zou worden bevorderd, zijn vervangen door nieuwe, welke van de vooroorlogse in verschillende opzichten afwijken. Zo zal thans de industrialisatie niet meer uitsluitend tot Java worden beperkt; de vooroorlogse bevoorrechtiging van de belangen van importhandel en landbouw is verdwenen; van een duidelijke voorkeur voor de ontwikkeling van handwerk en kleinbedrijf is afgezien; beschermende tarieven worden slechts geaccepteerd als ze een „opvoedende” werking hebben; het particulier initiatief wordt in mindere mate op de voorgrond gesteld; de ontwikkeling van exportbedrijven wordt ernstig overwogen. In het algemeen is vast te stellen, dat thans het belang van Indonesië uitdrukkelijk voorop staat.

Mr W. F. Lichtenauer, *Verstoord gepeins.*

Een reactie op de beschouwingen in De Volkskrant van 11 en 14 September jl., gewijd aan het artikel „Overpeinzingen aan een wieg” in ons nummer van 1 September jl.

SOMMAIRE.

Ir L. H. J. Angenot, *Le troisième facteur dans le redressement de Rotterdam.*

Rotterdam ne souffre pas seulement d'un hinterland désorganisé, et de la destruction de son centre, mais encore d'une forte diminution de la main-d'oeuvre. Attirer et garder la main-d'oeuvre sont d'une importance primordiale, pour le redressement économique de la ville. C'est pourquoi la reconstruction d'habitations doit s'effectuer sur une échelle plus vaste qu'elle ne l'a été jusqu'à présent.

J. Hasper, *L'importance des revenus communaux.*

Les communes néerlandaises sont de nouveau autonomes en matière de finances grâce aux appuis suffisants du „Gemeentefonds”. Dès lors les communes doivent adopter une politique de prudence et afin de parer aux surprises, elles devraient constituer un „Middelenfonds”.

Mr. J van Wulfften Palthe, *La réglementation légale sur l'établissement d'entreprises et l'Union Economique.*

En Belgique, la réglementation légale sur l'établissement d'entreprises est caractérisée par la libre initiative laissée à la vie économique tandis que, aux Pays-Bas, elle est tenue en main par l'autorité compétente. Avant le 1er janvier 1950 une synthèse des deux systèmes est à élaborer.

Mr D. J. Hulshoff Pol, *La politique d'industrialisation en Indonésie.*

En 1937 déjà, le Gouvernement déterminait les grandes lignes pour l'industrialisation de l'Indonésie. Actuellement ces directives ont été remplacées par des nouvelles.

Mr W. F. Lichtenauer, *Encore une fois: Le projet de loi sur l'Organisation légale de l'Economie.*

SUMMARIES.

Dr L. H. J. Angenot, *The third factor in the recovery of Rotterdam.*

During the war Rotterdam suffered three heavy losses: desolation of the hinterland, destruction of the inner town, a serious decrease of the labour force. Without doubt this gap in the labour force has to be filled up. Therefore house building has to take place on a much larger scale than has been the case since the liberation.

J. Hasper, *Municipal revenues.*

Thanks to satisfactory payments from the so-called Municipal Fund the Dutch municipalities are financially self-supporting. These payments, however, are dependent from the total sum of Government revenue. Consequently, municipalities have to be careful. Creation of a Revenue Reserve Fund would be a good thing.

Dr J. van Wulfften Palthe, *Legislation concerning industrial establishments in Belgium and the Netherlands.*

In Belgium business has a rather free hand in establishing new industries. In the Netherlands the decisions in question are wholly in the hands of the Government. If the economic union is to be realized, these two points of view have to be merged before January 1st, 1950.

Dr D. J. Hulshoff Pol, *The industrialization of Indonesia.*

Dr W. F. Lichtenauer, *Once more: the law on „Public Organization of Business”.*

DE DERDE FACTOR IN HET HERSTEL VAN ROTTERDAM.

Bij de beschouwing van het vraagstuk van het herstel van Rotterdam's welvaart moet in het oog worden gehouden, dat de stad als gevolg van de oorlog op drie wijzen is getroffen. De veranderingen in het achterland hebben de Rotterdamse havens een belangrijk deel van hun doorvoer verkeer ontnomen, de verwoesting van de binnenstad heeft Rotterdam gemaakt tot een stad zonder city. Deze twee factoren zijn algemeen bekend. Minder bekend is de derde: Rotterdam heeft een aanzienlijk bevolkingsverlies geleden, dat in niet onbelangrijke mate het arbeidspotentieel heeft verminderd.

Op de eerste factor kan slechts weinig invloed worden uitgeoefend, daar deze wordt bepaald door het Duitse vraagstuk, dat geheel in de sfeer ligt van de internationale politiek van de bezettende mogendheden. Door bevordering van industrievestiging in Rotterdam kan worden getracht een compenserende bedrijvigheid te verkrijgen voor het verlies aan doorvoer verkeer. Het is verheugend te constateren, dat de vestiging van industrieën niet onbevredigend is. Niettemin zal de aandacht moeten blijven gericht op terugkrijgen van doorvoertransporten van en naar het Duitse achterland, omdat dan het in de havens geïnvesteerde kapitaal ten volle productief wordt.

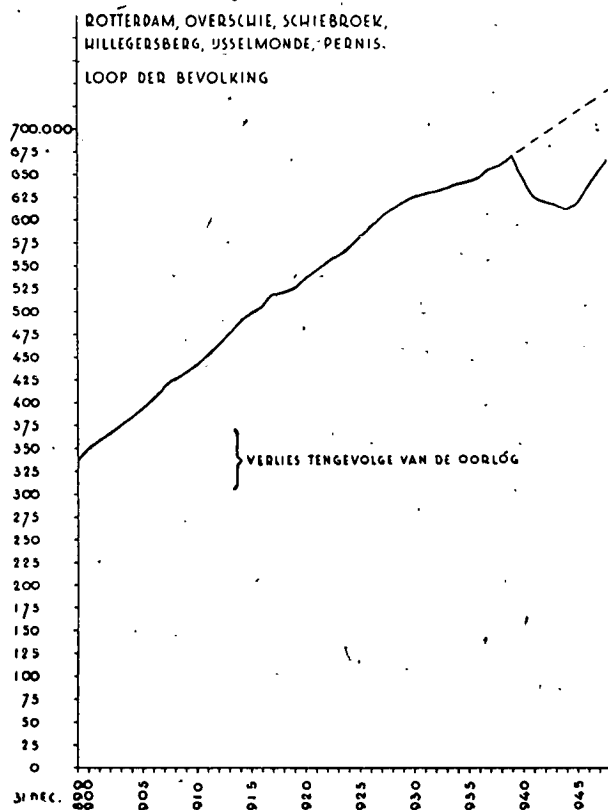
Wat het herstel van de city-betreft is de teleurstellende gang van zaken evident. Het vervangen van de schriële binnenstad voorheen door een uitgestrekte city met een voornaam en imposant boulevardkarakter kon bij voorbaat als een moeilijk te verwezenlijken, zelfs hachelijke doelstelling worden beschouwd, vooral in een naoorlogse periode van verarming en onzekerheid. De ervaring van de laatste jaren heeft deze visie bevestigd. Het is evenwel voldoende een beperkte, maar goed samenhangende kern van citystraten te verwezenlijken met een gezamenlijke lengte van een drietal kilometers, om Rotterdam's city te rehabiliteren. De opvallende Coolingseldrukte midden in het verwoeste gebied bewijst, dat hier een city in embryo nog aanwezig is, die met kundig beleid tot ontwikkeling moet kunnen worden gebracht. Wij zullen op dit interessante vraagstuk niet ingaan, maar overgaan tot bespreking van de derde factor, zoals de titel van dit artikel aankondigt.

Bij de beschouwing van de bevolkingscijfers van de gemeente Rotterdam vóór en na de oorlog moet in acht worden genomen, dat de vóóroorlogse cijfers betrekking hebben op Rotterdam zonder Hillegersberg, Schiebroek, Overschie, IJsselmonde en Kralingse Veer, en dat de na-oorlogse cijfers daarentegen de bevolking van deze gebieden, die in 1941 zijn geannexeerd, mede omvatten. De genoemde geannexeerde gebieden werden vóór de oorlog bewoond door 51 duizend mensen.

Maken wij nu met deze correctie de balans op, dat wil zeggen wij volgen de loop van de bevolking inclusief de nu geannexeerde gebieden, dan wordt het beeld gevonden van *grafiek 1*.

De inzinking tijdens de oorlog werd veroorzaakt door een aanzienlijk vertrekoverschot van niet minder dan 88.000 personen, voornamelijk als gevolg van het bombardement op 14 Mei 1940. Dit vertrekoverschot is meer dan twee maal zo groot als het totale vestigingsoverschot van het begin van deze eeuw tot 1940. Weliswaar heeft het vertrekoverschot sinds het einde van de oorlog plaats gemaakt voor een vestigingsoverschot, waardoor het oorlogsverlies door vertrek terug is gelopen tot 65.000, maar de scherpe woningnood vormt een ernstige belemmering het-geleden verlies aan inwoners en daarmee aan productieve werkkrachten te herstellen. Voorts betekent de teruggang in bevolking met 10 pCt een verlies van plaatselijke koopkracht van 80 tot 90 miljoen gulden per jaar. In *grafiek 1* is met een stippe lijn de voortzetting van de loop van de bevolking gegeven, die

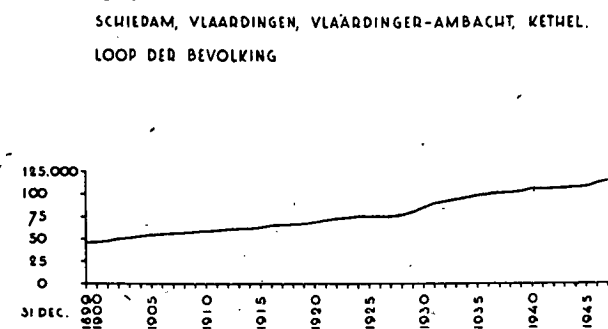
GRAFIEK 1.

onder vredesomstandigheden zou hebben plaatsgevonden.

Volledigheidshalve geven wij in *grafiek 2* de loop van de bevolking in de gemeenten Schiedam en Vlaardingen, die gerekend mogen worden te behoren tot het werkgebied van Rotterdam. De ontwikkeling heeft daar geen bijzondere fluctuaties vertoond.

GRAFIEK 2.

Het beeld, dat *grafiek 1* ons geeft van de loop van de Rotterdamse bevolking, moet met kritische zin worden beschouwd voor zover het de scherpe stijging na de oorlog betreft. Een groot deel van deze stijging is hoofdzakelijk een gevolg van het hoge geboortecijfer na 1945. Bedroeg dit cijfer in 1939 17,0 pro mille, in 1946 werd plotseling het getal van 30,7 pro mille bereikt. In de onderstaande tabel wordt de overheersende invloed van het grote aantal geboren en weergegeven in de laatste jaren.

Bevolkingsbeweging in Rotterdam.

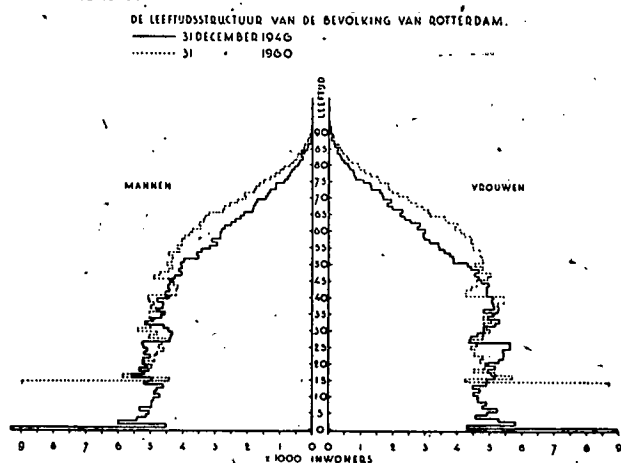
Jaar	+ door geboorte	- door sterfte	+ door vestigings- overschot	totaal
1945	9.329	11.933	9.275	6.671
1946	19.257	4.991	6.700	21.968
1947	16.662	4.784	3.864	15.942
1e helft 1948	7.659	2.282	1.851	7.228

Het bevolkingsaccres bestaat dus voornamelijk uit een toeneming van het aantal kleuters, die pas over 15 jaren

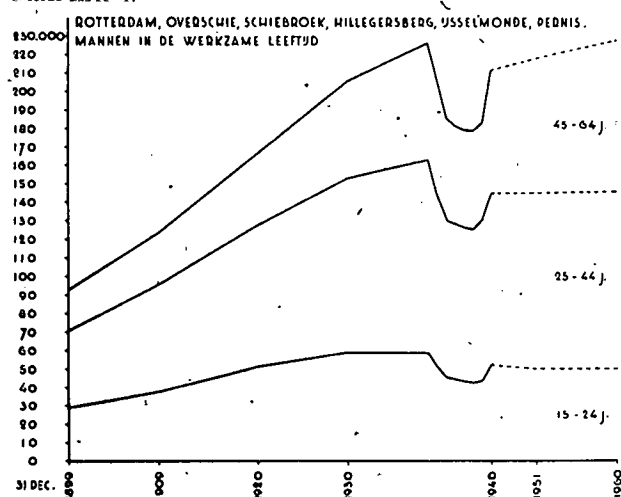
tot de productieve bevolking zullen behoren. Het vestigingsoverschot blijkt daarentegen hoofdzakelijk te bestaan uit personen in de productieve leeftijden ($\frac{1}{3}$ bestond in 1947 uit mannen van 20 tot 35 jaar), die ondanks de woningnood hier onderdak hebben gevonden, wellicht dank zij de inkwartieringsmaatregelen. Zoals bekend, is de woningproductie niet voldoende om zelfs met het natuurlijke accres van de volwassen bevolking gelijke tred te houden.

Het is overigens van belang op te merken, dat in het vestigingsoverschot van 1945 tot medio 1948 de schippersbevolking, die wederom in Rotterdam domicilie koos, daar voor 10.678 deel in had. Dat is ongeveer de helft van het totaal. Reële vestiging is dus slechts de andere helft. De verhouding wordt steeds ongunstiger; zo bedroeg het reële vestigingsoverschot in de eerste helft van 1948 slechts 200.

GRAFIEK 3.

GRAFIEK 4.

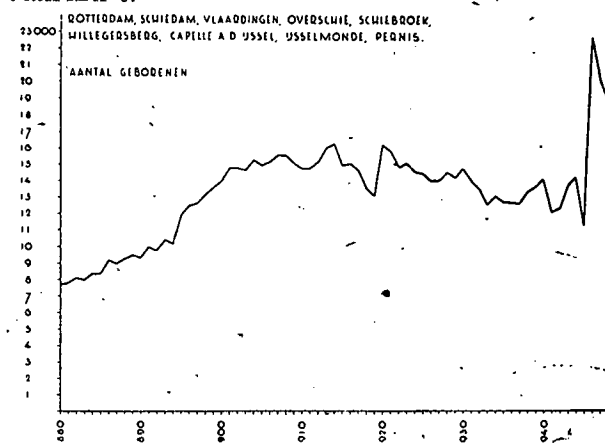

Omtrent de samenstelling van de bevolking naar geslacht en leeftijd in de gemeente Rotterdam na de oorlog zijn wij ingelicht door een onderzoek van de bevolkingsregisters in opdracht van het gemeentebestuur, verricht door de betreffende secretarie-afdeling. De opnemingsdatum was 31 December 1946. Het resultaat is weergegeven in grafiek 3, terwijl in grafiek 4 van dit gegeven gebruik is gemaakt om de ontwikkeling van het aantal mannen in enkele leeftijdsgroepen te volgen vóór en na de oorlog. Het blijkt, dat het aantal mannen in de leeftijden van 15 tot 65 jaar na de oorlog 15.000 beneden het getal van vóór de oorlog bleef. Met behulp van sterftetafels is de te verwachten verdere ontwikkeling berekend, indien er geen vestigings- of vertrekoverschot meer zou zijn. Deze ontwikkeling is met een streepjeslijn aangegeven in de grafieken 3 en 4. Deze toont duidelijk aan, dat een

vestigingsoverschot in de volgende jaren onmisbaar is om het aantal arbeidskrachten van vóór de oorlog weer te herstellen. Het aantal jonge arbeidskrachten heeft zelfs een neiging tot teruggang. Op de mogelijkheid van een verder vestigingsoverschot wordt teruggesproken nadat nog een ogenblik de grafieken 3 en 4 nader worden bestudeerd en in aansluiting daarop ook grafiek 5.

In grafiek 3 blijkt duidelijk de sterkere bezetting in 1960 van de leeftijdsgroepen boven 45 jaar. Boven 60 jaar neemt de bevolking zelfs met 35 pCt toe. Beneden de 60 jaar is er nog een toeneming tot 45 jaar als onderste grens, maar het aantal personen van 15 tot 45 jaar zou constant blijven. Indien een vestigingsoverschot van personen in de productieve leeftijd in de loop van de volgende jaren zou uitblijven, dan zou het tot 1960 duren voordat het aantal personen in de productieve leeftijd van 15 tot 65 jaar weer gelijk wordt aan dat van 1939.

GRAFIEK 5.

Na 1960 zou de situatie in zover veranderen, dat dan een groot aantal na de oorlog geboren en productief begint te worden. Beschouwen wij nu grafiek 5, die de loop van het aantal geboren en geeft. De verklaring van de geringe groei of zelfs teruggang, die te verwachten is in de leeftijden omstreeks 25 jaar, vindt men hier. Na de eerste wereldoorlog liep het aantal geboren en terug, na toppen boven 16.000 te hebben bereikt in 1914 en 1920. Vóór de economische crisis van 1930 was het cijfer gedaald tot 14.500; nadien bleef tot het einde van de tweede wereldoorlog het cijfer gemiddeld ongeveer 13.500. Reeds werd gewezen op de sterke stijging in 1946. Sindsdien vond weliswaar een daling plaats, maar het cijfer bleef tot nu toe nog ver boven die uit het verleden.

Wij ondervinden nu op de arbeidsmarkt de gevolgen van het teruglopend aantal geboren en na 1920, naast het verlies door de exodus tijdens de oorlog. Het is dus geen wonder, dat jonge arbeidskrachten voor de bedrijven zo moeilijk te krijgen zijn. Daar vrouwelijke arbeidskrachten voornamelijk uit de jonge vrouwengroep wordt gerecrueteerd, vinden wij hier de demografische verklaring voor het gebrek aan vrouwelijk personeel.

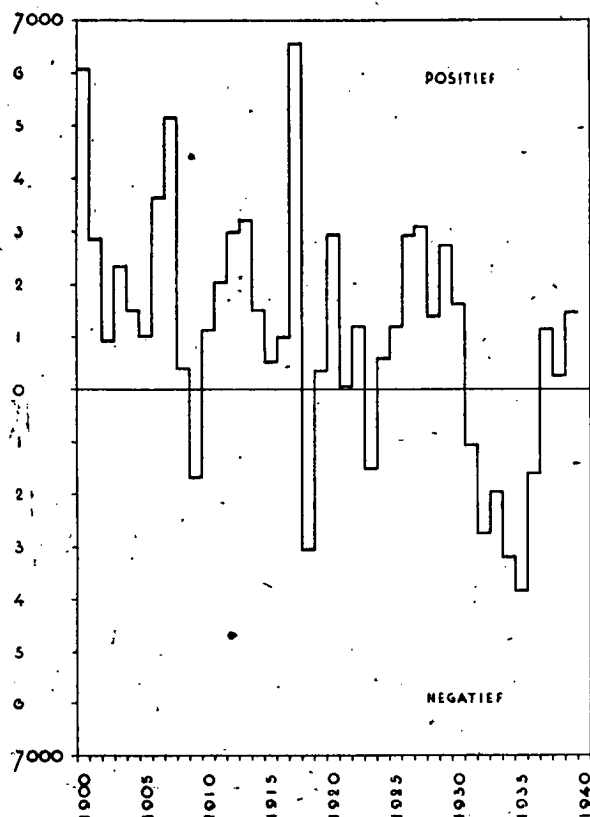
Ook grafiek 6 is leerzaam. Deze geeft aan het jaarlijks vestigings- of vertrekoverschot van 1900 tot 1939. Bij stijgende conjunctuur zien wij een vestigingsoverschot, dat in depressieperioden omslaat in een vertrekoverschot, hoewel de vestiging overheerste. Tussen 1900 en 1940 bedroeg het vestigingsoverschot ongeveer 37.000 in totaal. De grootste vertrekoverschotten zijn geregistreerd in de jaren 1932 tot 1936. Op dat moment werd het verlies aangevuld door de nawerking van de geboortegolf, die zijn top had in 1914. Vermoedelijk is het vertrekoverschot mede te verklaren uit het verschijnen in die tijd van de golf van jonge arbeidskrachten op de arbeidsmarkt, die daar een extra druk op uitoefende.

Thans is de situatie juist omgekeerd. Het oorlogsverlies van Rotterdam wordt thans niet gecompenseerd door een

GRAFIEK 6.

ROTTERDAM, SCHIEDAM, VLAARDINGEN, OVERSCHIE, SCHIEBROEK, HILLEGERSBERG, CAPELLE A.D. USSEL, USSELMONDE, PERNIS.

VESTIGINGSOVERSCHOT

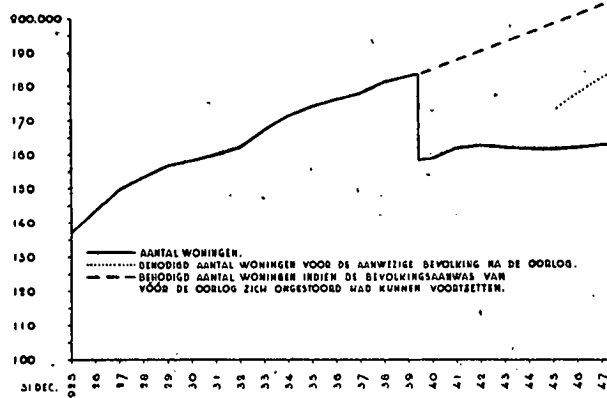
geboortegolf 15 jaren geleden, maar wordt integendeel verscherpt door het geboortedal, dat na 1930 begon en tot 1945 heeft geduurd. Er is dus nu aanleiding tot een sterk vestigingsoverschot van arbeidskrachten in Rotterdam, nu en in de 15 volgende jaren. Was er geen woningnood, dan zou stellig een migratie-overschot uit streken met hoog geboortecijfer de Rotterdamse arbeidsmarkt op grote schaal hebben aangevuld. Dan zou zich hier niet in dezelfde mate als nu het probleem van het gebrek aan arbeidskrachten voordoen waar het Rotterdamse bedrijf mee heeft te kampen.

Helaas neemt de woningnood steeds scherpere vormen aan, daar de woningproductie aanzienlijk achterblijft bij het natuurlijk accres van het aantal gezinnen. De woningproductie, zoals die nu is, laat geen ruimte voor een blijvend vestigingsoverschot. Integendeel, wanneer eerlang het gemeentebestuur met de inkwartieringsmaatregelen de stad rond zal zijn geweest, dan zal een zodanige spanning op de woningmarkt ontstaan, dat het gevaar bestaat van een vertrekoverschot naar delen van het land, waar de woningproductie beter op gang komt en minder achterstand is in te halen. Immers woningen vormen, zoals begrijpelijk, een grote aantrekkingskracht en vrijwel overal is werkgelegenheid.

In grafiek 7 geeft de getrokken curve het aantal woningen weer, dat Rotterdam sinds 1926 bezat. Het verlies van 28.000 woningen tijdens de oorlog is slechts voor een klein deel gecompenseerd door de woningbouw tijdens en na de oorlog. In Juli waren 1.778 woningen in aanbouw, maar de voltooiing is traag. Trager dan in andere sectoren van het bouwbedrijf. Met een stippelijntje is op de grafiek aangegeven het aantal woningen, dat nodig zou zijn geweest om de bevolking voldoende te huisvesten. De verscherping van de woningnood spreekt uit de divergentie met de getrokken lijn. De streepjeslijn geeft het aantal woningen aan, dat Rotterdam op basis van zijn vooroor-

GRAFIEK 7.

ROTTERDAM, OVERSCHIE, SCHIEBROEK, HILLEGERSBERG, USSELMONDE, PERNIS. WONINGEN

logse ontwikkeling nodig zou hebben gehad. Deze zet zich rechtlijnig voort tot voorbij 1960. Zou men om de gedachten te bepalen in dat jaar deze lijn willen bereiken, dan zouden 80.000 woningen moeten worden gebouwd. Wij geven ons niet over aan de illusie dit cijfer te kunnen bereiken, ondanks de in uitzicht gestelde montagebouw. Maar wij willen betogen, dat woningbouw in Rotterdam noodzakelijk op veel grotere schaal dan nu gebeurt plaats moet vinden. Dit niet alleen om de sociale bezwaren van de bestaande woningnood weg te nemen. Deze zijn wel bekend. Maar bovendien is woningbouw op grote schaal nodig, omdat het aantrekken van arbeidskrachten, en straks het behouden van deze, een wezenlijk element is van het economisch herstel van Rotterdam, dat niet minder dringend is dan het herstel van de havens en de herbouw van de binnenstad.

Rotterdam.

Ir L. H. J. ANGENOT.

GEMEENTELIJKE INKOMSTENCAPACITEIT.

Uit de dagbladen kan men vernemen, dat de begrotingen van de gemeenten weer op zulk een tijdstip verschijnen, dat de behandeling daarvan nog vóór het einde van het jaar kan worden tegemoet gezien. Amsterdam sluit, Rotterdam eveneens en Utrecht raamt een batig saldo van ruim f 1.350.000, zulks in weerwil van hogere ramingen wegens het inhalen van achterstand in onderhoudswerken en enige mitigering van de reclamebelasting en van de vermakelijkhedenbelasting op revue, variété en circus. Die belastingverlaging betekent wel niet veel — de reclame voor eigen zaak op eigen bedrijfspand wordt vrijgesteld, en variété's en circussen gingen Utrecht mijden — doch het is een verblijdend verschijnsel, dat de gemeenten weer zelfstandig kunnen financieren en eigen beleid kunnen nastreven.

Dit wonder is verricht door de Noodvoorziening Gemeentefinanciën. Deze heeft het gemeentefonds 8 pCt van de opbrengst van de massa der Rijksbelastingen toegedacht. Aangezien mag worden aangenomen, dat deze opbrengst in 1949 veel hoger zal zijn dan in 1947, hebben de Ministers van Binnenlandse Zaken en van Financiën medegedeeld, dat de algemene en de bijzondere uitkering, die het gemeentefonds uitkeert, vermoedelijk 20 pCt hoger zullen uitkomen dan in 1947. En daar nu ook andere gemeentelijke ontvangsten verbeteren (openbare nutsbedrijven, ondernemingsbelasting) — en de uitgaven niet in dezelfde mate gestegen zijn, behoeven geen tekorten meer te worden geraamd. Integendeel, men mag zelfs voorzien, dat overschotten op de gewone dienst ontstaan. Terwijl de gemeentebestuurders zich nog maar kort geleden het vroede hoofd braken bij het overwegen van de vraag, hoe de tekorten zouden kunnen worden overbrugd, zien zij zich thans reeds een geheel andere vraag gesteld, nl. hoe eventuele overschotten zullen moeten worden aangewend.

De mogelijkheid, dat de middelen zouden meevallen, is bij de behandeling van het wetsontwerp voorzien. De Regering heeft het van 's Rijks middelen af te zonderen deel, waarvoor de Commissie-Oud 8,2 pCt had voorgesteld, willen verlagen tot 7,6 pCt, doch zij heeft het later, toen ook op hogere uitgaven gewezen werd, op 8 pCt willen bepalen, welk percentage in de wet is opgenomen. Zouden alle gemeenten daardoor te hoge ontvangsten boeken, dan zou dit wettelijk percentage kunnen worden verlaagd. Zouden bepaalde gemeenten geld overhouden, dan zouden zij die gelden allereerst moeten aanwenden voor de delging van de oude crisisuitgaven en tekorten van vorige dienstjaren. Houden zij dan nog geld over, dan zouden zij belastingen kunnen verlagen; met dit gevolg evenwel, dat zij wegens die verlaging tegelijk een vermindering van de uitkeringen uit het gemeentefonds zouden ondervinden, waarachter de bedoeling stak, dat de gemeenten zich wel tweemaal zouden beraden, vóórdat zij gemeentelijk belastinggebied ongebruikt zouden laten liggen.

Gezien de oorzaak van het ruimer vloeien van de middelen, zou het niet juist zijn, indien de gemeenten zich aanstonds, wat de uitgaven betreft, geheel op de ruime toevloed van die middelen zouden instellen. Gaan ze op het verbrede vlak voluit zitten, dan lopen zij de kans weer spoedig te moeten inbinden, wat altijd onaangenaam is. Bij de aanbidding van de sluitende begroting voor 1949 hebben Burgemeester en Wethouders van Rotterdam er op gewezen, dat het eerste doel van de nieuwe verhouding tussen het Rijk en de gemeenten nu wel is bereikt, doch dank zij een toeneming van de middelen, welke ten tijde van de aanwijzing daarvan niet in die mate was voorzien, zodat de gemeenten, bij enige terugslag, weer even spoedig in het financieel moeras kunnen geraken. De gemeenten hebben wel financiële zelfstandigheid gekregen, maar deze is toch anders dan die, welke zij vroeger hebben gekend. Eertijds sproot de financiële zelfstandigheid der gemeenten voort uit haar bevestiging naar eigen goeddunken — uiteraard binnen de perken der wet — nieuwe belastingen in te voeren of reeds bestaande heffingen te verhogen. Men kende een afwegen van belangen, omdat de voor haar eigen beleid verantwoordelijke gemeenten telkens voor de keus stonden bepaalde voorzieningen te treffen of aan zekere verlangens te voldoen met aanwijzing van de middelen, die voor de verwezenlijking van het gestelde doel nodig werden geacht. Zij konden, uiteraard weer tot een zekere hoogte, gebruik maken van een inkomstencapaciteit, die groter was naarmate belastinggebied ongebruikt was gebleven.

De toestand is thans anders. Het belastinggebied is tot het uiterste benut en de inkomsten zijn afhankelijk van uitkeringen uit het gemeentefonds, die op haar beurt weer door de opbrengst van rijksheffingen worden beïnvloed. De gemeenten hebben nu wel een zelfstandig beschikkingsrecht bij de besteding van de ontvangsten, maar haar ontbreekt de mogelijkheid zelf nieuwe inkomsten aan te wijzen, wanneer een deel der middelen een tegenvaller toont of ingeval zich nieuwe noden voordoen, waarin naar gemeentelijk oordeel moet worden voorzien. Het is daarom noodzakelijk de nodige voorzichtigheid te betrachten.

Dit geldt met name, zo schrijft het gemeentebestuur, voor Rotterdam, dat in het verleden bijzonder kwetsbaar is gebleken en deswege staat voor de delging, gedurende 30 jaren, van een crisissschuld van rond f 200 miljoen, waarvan de jaarlijkse last aan rente en aflossing thans globaal f 15 miljoen bedraagt. Op de compensatie van deze vaste last, welke geacht wordt in de bijzondere uitkering uit het gemeentefonds begrepen te zijn en die daarvan al meer dan de helft uitmaakt, zal in 1949 een toeslag van 20 pCt worden genoten. Dit houdt echter tevens in, dat bij het achterblijven van de middelen op de compensatie van f 15 miljoen zal worden gekort. Zowel het één als het ander is het gevolg van de omstandigheid, dat de wet de bijzondere uitkering niet voor bepaalde doeleinden

toekent, zodat de vrijwel vaste noodzakelijke uitgaven tot afwikkeling van de crisissschuld mede aan de fluctuaties van die uitkering onderworpen zijn.

Reeds in „Economisch-Statistische Berichten” van 10 December 1947, no. 1596, en bij de behandeling van het Wetsontwerp, is in de Kamer op dit bijzondere gevolg gewezen. Het denkbeeld is geopperd het crisisbestanddeel buiten toeslag en aftrek te houden. Maar de Regering wilde hietover niet weten. Burgemeester en Wethouders van Rotterdam achten het een eis van goed beleid, dat de verhoging van 20 pCt op evengenoemd bedrag, derhalve rond f 3 miljoen, op de geaccumuleerde crisistekorten buitengewoon wordt afgeschreven. Dit zal in volgende jaren de gewone dienst verlichten; niet alleen zal de schuld afnemen en zal de uitgaaf wegens rente kunnen worden verlaagd, waardoor, onder gelijkblijvende omstandigheden, enige armslag zal worden verkregen, maar ook zal, indien t.z.t. een korting moet worden ondergaan, een beroep op deze extra-aflossingen kunnen worden gedaan om het nadeel van een tijdelijke inzinking van de middelen te compenseren. De toeslag op de rest van de bijzondere uitkering heeft Rotterdam blijkbaar nodig om aan de stijgende uitgaven het hoofd te kunnen bieden.

Er kunnen evenwel andere gemeenten zijn, die de gehele toeslag van 20 pCt niet aanstonds nodig schijnen te hebben om de gewone dienst sluitend te maken. Men kan niet alle uitgaven voorzien. Zou 'bijk. in 1949 een derde loonronde worden toegestaan — er staat nog niets van vast, maar het gaat hier om een sprekende mogelijkheid — dan zal een budget, dat nauwkeurig is opgemaakt en dat overigens geen meevallers in de loop van het jaar ontmoet, niet voldoende speling hebben om een dergelijke uitgaaf op te vangen. Daar de belastingen praktisch niet meer kunnen worden verhoogd, zal een gemeentebestuur, dat geen armslag meer heeft, de taak hebben, te onderzoeken welke uitgaven verminderd kunnen worden of welke voorziening ware te staken om de verhoogde salarissen te kunnen voldoen. Daar het prijsgeven van taken veelal gepaard gaat met het ontslag van ambtenaren, zal het wel buitengewoon vervelend zijn om een deel van het corps te ontslaan ten einde het blijvende deel een hoger loon of salaris uit te betalen.

Een middelenfonds.

Om de zaken goed te financieren hebben de gemeenten dus behoefte aan een nieuwe inkomstencapaciteit, als compensatie tegenover de oude, die bestond uit het niet-heffen van belastingen, die nog opgelegd zouden kunnen worden. De voornaamste daaronder was de hoofdelijke omslag of gemeentelijke inkomstenbelasting, later de procenten op de hoofdsom van de gemeentefondsbelasting, doch deze zijn tijdens de bezetting opgeheven en niet meer aan de gemeenten teruggegeven. In plaats daarvan behoren de gemeenten te beschikken over een Middelenfonds, dat de grootte behoort te hebben van 10 pCt van het budget, d.i., om de gedachte te bepalen, 10 pCt van het eindcijfer der begroting. Daar in dit eindgetal slechts begrepen zijn de saldi van de bedrijfsbegrotingen, is tegen het eindcijfer als maatstaf heel wat in te brengen, doch het is als voorlopig uitgangspunt te aanvaarden. Het zou betekenen, dat onze drie grootste steden een middelenfonds zouden moeten hebben van f 15 à f 18 miljoen om tegenvallers te kunnen opvangen. Men vergete niet, dat de uitgaven vaak sneller stijgen dan de ontvangsten en dat een plotse val in de inkomsten lang geen zeldzaamheid is, noch dat de gemeenten, die de laatste jaren weinig hebben kunnen investeren, voor nieuwe kapitaalsuitgaven zullen worden gesteld (gas, electriciteit, water, bus, enz.) met veel zwaardere gevolgen voor de gewone dienst wegens de last van rente en aflossing op de nieuwe aanschaffingswaarde, welke aanzienlijk hoger is dan die, waarmee het bedrijf heeft gerekend en waarop de tarieven zijn gebaseerd.

Ik breng de instelling van een middelenfonds nu reeds

ter sprake, omdat het de eerste jaren nog kan voorkomen, dat de middelen nog iets zullen meevallen. Het kan zijn, dat de gemeenten nog enkele jaren profiteren van winsten, die eigenlijk verliezen zijn, zolang de afschrijvingen niet op vervangingsbasis worden vastgesteld. Men reserveer deze winsten om de te verwachten verliezen te overbruggen.

Aanvaarden de gemeenten het nieuwe niveau als een vaste basis en stellen zij zich daarop geheel in, dan zal iedere tegenvaller onvermijdelijk tot inperking dwingen en zal zelfs de zelfstandigheid in gevaar worden gebracht. Juist omdat het oude belastinggebied niet is terug-ontvangen, is het noodzakelijk een nieuwe inkomstencapaciteit te scheppen, teneinde tegenvallers het hoofd te kunnen bieden. Natuurlijk is het gemakkelijker een middelenfonds aan te breken dan belastingen te verhogen. Daarom zal bij de beschikking over een middelenfonds de wil tot beperking zwaarder op de proef worden gesteld dan onder de oude bedeling, toen een nieuwe voorziening wel algemeen als dringend moest worden gevoeld, vóórdat tot belastingverzwaring kon worden overgegaan. Teneinde dat fonds op voldoende sterkte te brengen en, zo een redelijk bedrag aanwezig is, zich zelf een rem aan te leggen, ware als richtsnoer aan te nemen, dat eerst dan over een batig saldo tot het verwezenlijken van bepaalde wensen zal worden beschikt, indien het middelenfonds tenminste 10 pCt van het budget (ruwweg: het eindcijfer van de begroting) groot is. Slechts in noodgevallen zal het bedrag, dat door de bedoelde 10 pCt wordt voorgesteld, moeten worden aangebroken. M.i. kunnen de gemeenten thans niet genoeg worden gewaarschuwd, dat de herkegen zelfstandigheid minder stabiel is dan die, welke zij vroeger hebben gekend, en dat een middelenfonds als compensatie voor de vroegere (ongebruikte) belastingcapaciteit een noodzakelijke voorwaarde is voor het dragen van de verantwoordelijkheid voor een duurzaam zelfstandig beheer.

Rotterdam.

J. HASPER.

VESTIGINGSWETGEVING BIJ DE TOTSTANDKOMING DER ECONOMISCHE UNIE.

Blijkens recente uitspraken van onze Minister van Economische Zaken, welke uitspraken hun bevestiging vinden in de Memorie van Toelichting op de begroting van Economische Zaken, is het ernstig voornemen van onze Regering de deze zomer te Château d'Ardennes met de Belgische en Luxemburgse Regering gemaakte afspraak, op 1 Januari 1950 de Economische Unie tussen de drie betrokken landen te verwezenlijken, inderdaad te honoreren¹⁾.

Dit betekent dus, dat niet alleen op 1 Januari 1950 het goederenverkeer volledig vrij zal zijn, voor zover dit verkeer betrekking heeft op goederenuitwisselingen tussen de drie landen onderling, maar ook dat van deze datum af de drie landen een gecoördineerde economische, financiële en sociale politiek, zowel intern als extern gericht, zullen dienen te voeren.

Onderstaande beschouwingen beogen thans na te gaan, welke consequenties uit deze noodzaak voor de drie betrokken landen voortvloeien, waarbij deze beschouwingen zich zullen beperken tot het gebied van het zgn. „Publieke Handelsrecht”, i.h.b. de Vestigingswetgeving.

In tegenstelling tot Mr Dr Völlmar²⁾ acht schrijver dezes het n.l. een absolute noodzaak, dat alvorens de Economische Unie een feit wordt, juist op het terrein van het zgn. „Publieke Handelsrecht” in de drie landen gelijkheid van wetgeving bestaat, althans wetgeving van gelijke strekking, waarbij de drie Regeringen over dezelfde soort bevoegdheden t.a.v. deze gebieden beschikken.

In het tegenovergestelde geval immers kan m.i. niet behoorlijk worden voldaan aan de hierboven genoemde eis van een volledige coördinatie van de economische, financiële en sociale politiek der drie Beneluxlanden, terwijl alsdan evenmin voldaan is aan de eis, dat het klimaat, waarin het bedrijfsleven zich moet bewegen, in het ene land niet essentieel verschilt van dat in het andere land; dit laatste moet toch eveneens als een onmisbare voorwaarde worden beschouwd voor de totstandkoming der Economische Unie.

Het bovenstaande moge ten aanzien van het terrein der vestigingswetgeving nader worden toegelicht.

Nederland.

Gelijk bekend mag worden verondersteld, is krachtens het K.B. E 93 in ons land nog steeds van kracht het tijdens de bezetting (waarvan het trouwens alle kenmerken draagt), in 1941, ingevoerde Bedrijfsvergunningenbesluit, dat betrekking heeft op industrie en groothandel en dat het vestigen van een nieuw bedrijf, het uitbreiden van een bestaand bedrijf of het doen fabriceren van andere artikelen dan in Juni 1941 tot de normale in dat bedrijf voortgebrachte of bewerkte goederen behoorden, aan een vergunning van de Overheid bindt.

Ten aanzien van een aantal takken van groothandel is inmiddels na de bevrijding dispensatie van dit Besluit verleend, maar ten aanzien van de industrie geldt dit Besluit nog onverminderd, al is wel reeds, in 1946, door de toenmalige Regering de vraag onderzocht, welk standpunt het Bedrijfsleven innam tegenover een eventuele afschaffing van het verbod tot het vervaardigen van nieuwe artikelen op de bestaande apparatuur. Tot enig resultaat heeft echter dit onderzoek niet geleid.

Derhalve dient iedere onderneming, die onder het Bedrijfsvergunningenbesluit valt, voor zijn desbetreffende plannen een vergunning bij de Overheid aan te vragen, welke Overheid, gelijk dit een goed reëgel betaamt, niet over een nacht ijs pleegt te gaan, maar alvorens een beslissing te nemen het advies vraagt van het desbetreffende Rijksbureau, de desbetreffende vakgroep en in bepaalde gevallen van de Commissie Kapitaalgoederen.

Het is duidelijk, dat deze procedure een zeker tijdsverloop vraagt en dat dikwijls talloze zaken naar Den Haag noodzakelijk zijn voor het geven van inlichtingen, voor het bespoedigen van de zaak in kwestie enz. alvorens een bepaalde beslissing is genomen.

Tegen het Bedrijfsvergunningenbesluit zijn reeds talloze bezwaren, zowel van juridische als van economische aard, ingebracht en blijkt de Memorie van Toelichting op de begroting van Economische Zaken wacht de Minister thans het advies af van de Economische Raad, alvorens het Besluit aan een algemene revisie te onderwerpen³⁾.

Binnen het kader van dit artikel is slechts van belang, in hoeverre bij een eventuele herziening van het Bedrijfsvergunningenbesluit rekening zal moeten worden gehouden met de overeenkomstige situatie in België.

België.

In België heerst op het gebied van de Vestigingswetgeving een van het Nederlandse stelsel, zoals dit sinds 1941 in ons land bestaat, totaal afwijkend systeem.

In België kent men n.l. het zgn. Arrêté Royal no. 62, dat dateert uit het jaar 1935, „waarbij toelating wordt verleend tot het oprichten van een Economische reglementering van de voortbrenging en de verdeling”. Krachtens dit Besluit kan de Overheid van het bedrijfsleven uit door de daarvoor in de desbetreffende bedrijfstakken representatieve organisatie worden benaderd, met het

³⁾ In „De Industrie”, het orgaan van de Hoofdgroep Industrie, vindt men in de nrs dd. 1 Februari, 15 Februari en 1 Maart 1948 zeer lezenswaardige beschouwingen over de noodzaak van een herziening van het Bedrijfsvergunningenbesluit, zodat ik mijn lezers korthedshalve daarheen moge verwijzen.

¹⁾ Vgl. ook het onlangs gepubliceerde Memorandum.

²⁾ Unificatie van het handelsrecht in Nederland en België, blz. 28.

verzoek de desbetreffende bedrijfstak voor gesloten te verklaren, een tussen een aantal ondernemingen in de desbetreffende bedrijfstak gemaakte afspraak algemeen verbindend te verklaren, enz.

Indien door de Overheid tot gesloten verklaring van een bepaalde bedrijfstak wordt overgegaan, dan betekent zulks, dat het niet mogelijk is in de desbetreffende bedrijfstak een nieuw bedrijf te vestigen resp. een bestaand bedrijf uit te breiden zonder dat daarvoor door de Overheid vergunning is verleend, de „Conseil du Contentieux Economique” gehoord.

Alvorens de Overheid een verzoek tot gesloten verklaring of een algemene verbindende verklaring of anderszins toe- of afwijst, wordt 'zulk een verzoek voorgelegd aan de hierboven reeds vermelde „Conseil du Contentieux Economique”, die uitvoerig en in het openbaar het hoor en wederhoor toepast.

Indien de „Conseil du Contentieux Economique” tot een negatief oordeel komt over een verzoek, zo dient dit verzoek zonder meer door de desbetreffende Minister te worden afgewezen.

In het tegenovergestelde geval staat het aan de Minister vrij het verzoek al dan niet toe te wijzen. Het Arrête Royal no. 62 wordt wellicht het best gekenschetst door het te omschrijven als ordening van binnenuit, d.i. op initiatief van het bedrijfsleven, gesanctionneerd door de Overheid.

Tot nu toe is in België in een vijftiental bedrijfstakken een verzoek tot gesloten verklaring van de desbetreffende bedrijfstak toegevozen, waaronder in de vensterglasindustrie, de rubberindustrie en de koolzuurindustrie, terwijl een aantal verzoeken hangende zijn.

Het is derhalve niet mogelijk, in deze bedrijfstakken zich als nieuw bedrijf te vestigen resp. een bestaand bedrijf uit te breiden zonder vergunning van de Overheid.

Tot zover de situatie in België.

* * *

Zoals men ziet, wijkt het systeem in België aanzienlijk af van het in Nederland geldende systeem.

Deze divergentie werd acuut, toen enige maanden geleden binnen het kader der industriële aanpassing der drie Beneluxlanden door de Regeringen der drie landen een lijst van industrieën werd opgesteld, die niet zouden worden uitgebreid resp. waarin geen nieuwe vestigingen zouden plaatsvinden zonder overleg met de Regeringen der beide andere partnerlanden.

Van Nederlandse zijde werd toen betoogd, dat een dergelijke lijst alleen dan aan zijn doel zou kunnen beantwoorden, indien de Belgische Regering over voldoende bevoegdheden zou beschikken om het bedrijfsleven in België zo nodig te dwingen, bepaalde, door de Regeringen ingevolge deze lijst gemaakte afspraken ook inderdaad na te komen.

Uit het bovenstaande overzicht is echter reeds duidelijk gebleken, dat zulks niet het geval was, daar in België onder de bestaande wetgeving de Regering diende en nog steeds dient af te wachten, of een bedrijfstak haar met een desbetreffend verzoek zou benaderen, en zelf geen initiatief tot een gesloten verklaring van een bedrijfstak kon ondernemen.

De Belgische Regering heeft dan ook erkend, dat hier sprake was van een wetsmanco, en medegedeeld, dat zij zich zou beraden, welke oplossing voor dit vraagstuk kon worden gevonden.

Tot nu toe is echter alleen deze wijziging in het Arrête Royal no. 62 aangebracht, dat de Belgische Regering heeft bepaald, dat aan haar van alle nieuwe vestigingen, resp. van alle uitbreidingen van bestaande vestigingen op industrieel terrein mededeling moest worden gedaan, voor zover het vestigingen resp. uitbreidingen betrof in die takken van industrie, waarvan tussen de drie Regeringen was overeengekomen, dat deze niet zouden worden uitgebreid zonder overleg met het partnerland.

Het is echter duidelijk, dat hiermede nog geen oplossing voor het hierboven uiteengezette probleem is verkregen, daar de Belgische Regering ook nu nog de mogelijkheid mist tegen ongewenste vestigingen op te treden.

Terwijl derhalve in Nederland iedere nieuwe vestiging en uitbreiding aan een vergunning is onderworpen, heerst in België op dit punt nog steeds, afgezien dan van een aantal gesloten verklaringen, volledige vrijheid.

Het is duidelijk, dat deze situatie vóór 1 Januari 1950 op de een of andere wijze zal dienen te worden opgelost.

In het tegenovergestelde geval dreigt immers het gevaar, dat niet alleen de allerwegen als noodzaak erkende coördinatie der economische politiek der drie Beneluxlanden voor onoverkomenlijke moeilijkheden zou komen te staan, maar ook, dat vestigingen van nieuwe industrieën resp. uitbreidingen van bestaande industrieën los van economische overwegingen in België resp. Luxemburg zouden geschieden, wegens de aldaar op dit punt zoveel vrijere wetgeving.

Dit laatste evenwel zou volkomen in strijd zijn met de idee der economische integratie der drie Beneluxlanden, welke immers juist het gehele door deze drie landen bestreken gebied als één groot economisch geheel wil zien. Aanpassing der wetgeving op dit punt is derhalve een dringende eis.

Het tijdstip hiervoor lijkt ook niet ongunstig, daar in ons land de noodzaak van een hervorming van het Bedrijfsvergunningenbesluit allerwegen wordt erkend, terwijl in België, zeker bij de Belgische Regering, begrip voor de noodzaak van althans enige bevoegdheden op dit terrein voor de Overheid aanwezig is ⁴⁾.

Synthese der twee standpunten.

Uitgaande dus van de stelling, dat aanpassing van wetgeving noodzakelijk is, rijst vervolgens de vraag, in welke richting deze aanpassing zich zal moeten voltrekken. Daarbij zal, gelijk wij hierboven reeds uiteenzetten, rekening dienen te worden gehouden met de noodzaak van een coördinatie van de economische politiek tussen de drie Beneluxlanden enerzijds en de wens van het bedrijfsleven, zowel hier te lande als in België, naar een grotere vrijheid op dit punt dan thans met name in Nederland bestaat anderzijds.

M.i. kan een zodanige synthese tussen deze twee standpunten tot stand worden gebracht door het Bedrijfsvergunningenbesluit in ons land uitsluitend toepasselijk te verklaren op die bedrijfstakken, waarvan tussen de drie Regeringen is overeengekomen, dat in deze bedrijfstakken geen nieuwe vestigingen zullen plaatsvinden zonder overleg met de beide andere partnerlanden. Ten aanzien van de niet op deze lijst voorkomende bedrijfstakken worde volledige vrijheid toegelaten, met dien verstande, dat het vanzelfsprekend vrij zal moeten staan aan het bedrijfsleven een verzoek tot gesloten verklaring van de desbetreffende bedrijfstak in te dienen. Dit voorstel komt derhalve neer op een terugkeer tot het systeem van de Bedrijfsvergunningenwet 1938, met dien verstande, dat het initiatief tot gesloten verklaring van een bedrijfstak van de Overheid kan uitgaan t.a.v. die bedrijfstakken, waaromtrent overleg met de beide andere partnerlanden binnen het Beneluxverband is overeengekomen, en waaromtrent dit overleg alsnog in de toekomst zal worden overeengekomen ⁵⁾.

In België kome alsdan een hiermede overeenstemmende regeling tot stand. Het spreekt vanzelf, dat daartoe het Arrête Royal no. 62 dienovereenkomstig zal moeten worden uitgebreid, hetgeen trouwens, blijkens het genoemde artikel in de „Echo de la Bourse”, de Belgische Regering ook reeds overweegt.

Op deze wijze wordt bereikt, dat de waarborgen voor een

⁴⁾ Vergelijk bijv. „Echo de la Bourse” van 23 September jl.
⁵⁾ Over de hervorming van het Bedrijfsvergunningenbesluit zelve zie men uitvoeriger „De Industrie” van 1 Maart jl.

doeltreffende coördinatie van de economische politiek der drie Beneluxlanden gegeven zijn, terwijl de zo door het bedrijfsleven in de drie landen begeerde en ook door de Overheid als noodzaak erkende vrijheid binnen de daarvoor gestelde grenzen zal worden verkregen.

Ten aanzien van de procedure tot gesloten verklaring van een bedrijfstak; benevens tót het verkrijgen van een vergunning tot vestiging resp. uitbreiding in een „gesloten verklaarde bedrijfstak” is er m.i. de noodzaak te komen tot de vorming van een supranationaal orgaan, dat de drie Regeringen adviseert, omtrent deze verzoeken.

De spoedige totstandkoming van een zodanig supranationaal adviesorgaan acht ik van zeer groot belang en een absolute voorwaarde vóór een doeltreffende functionering der Unie.

Een orgaan, als hier bedoeld, zou kunnen worden gevormd als onderdeel van de reeds functionerende Raad voor de Economische Unie, bedoeld in het Benelux-statuut van September 1944 en de daarin gebrachte wijzigingen, welke Raad optreedt als het adviesorgaan voor Beneluxaangelegenheden van economische aard van de drie Regeringen. Bij de behandeling van de verzoeken door dit orgaan verdient het m.i. aanbeveling de procedure te volgen, welke thans van kracht is bij de behandeling van de verzoeken, ingevolge het Arrêté Royal no. 62, door de „Conseil du Contentieux Economique”, welke procedure hierboven in het kort werd besproken.

Dit systeem werd vroeger eveneens gevolgd bij de toepassing van de Bedrijfsvergunningenwet hier te lande, en het behoeft wel geen betoog, dat door dit systeem de schijn van willekeur, die noodgedwongen aan de toepassing van het huidige Bedrijfsvergunningenbesluit kleefte, wordt weggenomen en dat de rechtszekerheid op deze wijze zeer wordt bevorderd.

Daarbij verdient het m.i. aanbeveling de Belgische regel, dat, ingeval van een negatief advies de Regering verplicht is, het desbetreffende verzoek af te wijzen, terwijl ingeval van een positief advies de Regering vrij is naar eigen inzicht te handelen, toepasselijk te verklaren op de procedure van het genoemde orgaan.

* *

Het spreekt vanzelf, dat in het bovenstaande slechts een enkel punt is aangestipt uit de rijke materie van het Publieke Handelsrecht.

Daarnaast dienen ongetwijfeld andere belangrijke vraagstukken, behorende tot het Publieke Handelsrecht, als dat der Publiekrechtelijke Bedrijfsorganisatie, als het vraagstuk van de houding van de Overheid tegen de kartels (materie, welke thans zeer onbevredigend is geregeld in het ten onzent van kracht zijnde Kartelbesluit, terwijl in België het wetsontwerp Duvieusart, betrekking hebbende op dezelfde materie, nog steeds aanhangig is ⁶⁾ als het vraagstuk der Ondernemingsraden binnen het Beneluxkader worden bestudeerd en tot een oplossing gebracht.

Tenslotte is onverwijld regeling van een aantal punten, behorende tot het private handelsrecht, van belang.

M.i. is echter de urgentie van een doeltreffende regeling van de verschillende onderwerpen, behorende tot het zgn. publieke handelsrecht, nog sterker dan ten aanzien van de onderwerpen, behorende tot het zgn. private handelsrecht, welke door Mr Dr Völlmar zo voortreffelijk in zijn reeds geciteerde werkje worden behandeld.

Eindhoven.

Mr J. VAN VULFFTEN PALTHE.

⁶⁾ Vgl. mijn artikel in „E.-S.B.” van 24 September 1947; voorts het artikel van Dr W. F. Lichtenauer in „E.-S.B.” van 1 September jl.

DE INDUSTRIALISATIEPOLITIEK IN INDONESIË.

De overbevolking op Java, die steeds ernstiger vormen aanneemt, heeft reeds voor de oorlog geleid tot het inzicht, dat een zo snel mogelijke industrialisatie noodzakelijk is, indien men wil voorkomen, dat de welvaart van dit gebied voortdurend meer achteruitgaat.

In verband hiermede werden in 1937 van overheidswege nijverheidspolitieke richtlijnen vastgesteld, volgens welke de industrialisatie zou worden bevorderd. Deze richtlijnen zijn steeds gevolgd totdat de oorlog met Japan aan verdere industrialisatie de pas afsneed. Na de oorlog werden opnieuw pogingen tot nijverheidsontwikkeling in het werk gesteld, welke leidden tot een aantal officieus gepubliceerde nieuwe richtlijnen, die in verschillende opzichten van de oude afwijken en geformuleerd werden door een tweetal ambtenaren van het Departement van Economische Zaken te Batavia, de heren Drs W. van Warmelo en Jhr Mr E. R. D. Elias. Men mag aannemen, dat aan deze richtlijnen, welke onlangs nog op een dienstconferentie van nijverheidsconsulenten werden bevestigd, in de toekomst in hoofdzaak de hand zal worden gehouden, al kan de Overheid zich hieromtrent eerst dan binden, nadat de Verenigde Staten van Indonesië zullen zijn gevormd.

Centralisatie voornamelijk op Java.

Men mag als vaststaand aannemen, dat de industrialisatiebevordering voornamelijk op Java zal plaatsvinden. Er zijn verschillende factoren, die hiervoor pleiten. In de eerste plaats is Java in het Verre Oosten zeer gunstig gelegen voor de aanvoer van grondstoffen en de afvoer van producten. Verder is de verkeerssituatie op genoemd eiland de beste in de gehele Archipel, omdat er reeds van ouds veel aandacht aan is besteed. Ook is Java het kleinste eiland van de vier grote Soenda-eilanden, zodat de afstanden er minder groot zijn. Daarenboven is het verreweg het dichtst bevolkte gebied van de Archipel, zodat er een groot arbeidersreservoir aanwezig is. Tenslotte is de bevolking er het meest ontwikkeld van de gehele Archipel, omdat het onderwijs er het eerst werd verbreid.

Reeds hierom kan men aannemen, dat de plannen tot krachtige industrialisatie van Oost-Indonesië, waarvan in de eerste tijd van het bestaan van deze deelstaat zoveel ophef werd gemaakt, geen bijzonder grote betekenis hebben. Dit gebied mist de evengenoemde doorslaggevende vestigingsfactoren vrijwel geheel en een krachtige industrialisatie is er dan ook voorlopig niet te verwachten. Tal van ondernemingen, die tot dusver op Java waren gevestigd, hebben dan ook reeds van de beginne af te kennen gegeven aan een overplaatsing van hun bedrijf naar Oost-Indonesië volstrekt geen behoefte te hebben, al is de politieke situatie in eerstgenoemd gebied voorlopig nog wat roeriger.

Intussen is in dit opzicht tussen de richtlijnen van 1937 en de tegenwoordige toch een duidelijke nuancering merkbaar. Volgens de eerste wenste men de industrialisatie hoofdzakelijk tot Java te beperken en in de Buitengewesten te streven naar een verdere agrarische ontwikkeling. Thans stelt men zich op het standpunt, dat weliswaar het zwaartepunt op Java komt te liggen, maar dat in de Buitengewesten plaats moet worden gegeven aan de kapitaalintensieve bedrijven, welke een sterke binding aan de grondstofvindplaatsen vereisen. De moeilijke arbeidsvoorziening in de Buitengewesten leidt vanzelf tot dergelijke niet-arbeidsintensieve ondernemingen.

De belangen van de landbouw en de importhandel.

In de richtlijnen van 1937 was nadrukkelijk het standpunt ingenomen, dat geen industriële uitvoerproducten mochten worden vervaardigd, welke de agrarische export in gevaar zouden kunnen brengen of als ruilobject voor de agrarische uitvoer zouden kunnen worden gebruikt.

tenzij door eigen productie — in verband met een belangrijke stijging van de koopkracht — een grotere import van buitenlandse industrieproducten zou kunnen worden verwacht.

Het typerende van deze opvatting was dus, dat men aan de landbouw- en importbelangen volstrekt de voorkeur gaf boven de industrie. Men vreesde, dat door een krachtige industrialisatie de productiekosten van de ondernemingscultures te zeer zouden stijgen, en aangezien Indië vóór alles een landbouwland was, wenste men dit in elk geval te voorkomen. Ook werd het noodzakelijk geacht de belangen van de importhandel te ontzien. Men stelde zich hierbij op het zgn. in- en uitvoerargument, d.w.z. het beginsel, dat de consument belang had bij een uitwisseling van producten tegen zo laag mogelijke productiekosten, in verband waarmee de handhaving van een zo goed mogelijke importhandel zeer gewenst werd geacht. De industrie kwam dus bij de industrialisatiepolitiek pas op de derde plaats en zou in het economische bestel niet meer dan een aanvullende positie kunnen innemen.

De richtlijnen van na de oorlog zijn echter geheel anders ingesteld. Zij beogen niet meer de ontwikkeling van de industrie als aanvullende economische factor, doch zetten haar als volkomen gelijkbetrokkene factor naast de andere. Het doel is namelijk een groter evenwicht te bereiken in de economische structuur van het land. De ervaring heeft sinds lang uitgewezen, dat het grotendeels agrarische karakter van de Indische samenleving leidt tot een grote vatbaarheid voor de conjunctuurschommelingen, omdat grondstoffen in de hausse bijzonder in prijs stijgen en in de baisse overmatig in prijs dalen. De vrees, dat door krachtige industrialisatie de landbouw- en importbelangen sterk worden geschaad, wordt thans niet meer gedeeld. Immers, de steeds toenemende overbevolking blijft toch een druk op de lonen en op de prijzen der industriële artikelen uitoefenen, zodat de landbouw (afgezien van het huidige door de inflatie veroorzaakte hoge loonpeil) van lage lonen zal kunnen blijven profiteren, terwijl van een toenemende industrie een verhoogde koopkracht en een vermeerdering van de internationale handel in kapitaals- en consumptiegoederen wordt verwacht.

Mechanische versus handwerksnijverheid.

De richtlijnen van 1937 hadden binnen de gestelde grenzen tot doel zo spoedig mogelijk de werkgelegenheid te verruimen om daarmee de bevolkingsaanwas op snelle wijze althans ten dele te neutraliseren. Vandaar dat aan een industrialisatie in de vorm van bevordering door modernisering van arbeidsintensieve bedrijven, dus vooral handwerksbedrijven, waaraan Indonesië zo rijk is, de voorkeur werd gegeven boven de aanmoediging van mechanische bedrijven. Wanneer er botsing kwam tussen bestaande handwerksbedrijven en een mechanisch bedrijf, waarvoor vergunning was aangevraagd, moest het laatste wijken.

De volgorde, waarin de verschillende bedrijfstypen zouden worden ontwikkeld, werd in de oude richtlijnen uitdrukkelijk vastgesteld als volgt:

- a. de huisvuil,
- b. de niet-gemechaniseerde klein-nijverheid,
- c. de gedeeltelijk gemechaniseerde klein-nijverheid,
- d. de gemechaniseerde midden-industrie,
- e. het sterk-gemechaniseerde grootbedrijf.

Begonnen zou dus worden bij de eenvoudigste, meest primitieve vorm van nijverheid om vervolgens op te klimmen tot de meer gemechaniseerde vormen, terwijl het moderne grootbedrijf geheel achteraan komt.

Een dergelijke politiek hield dus geen rekening met de economische regel, dat bij een elastische vraag naar goederen een kapitaalintensief bedrijf — ondanks het feit, dat verschillende handwerksbedrijven worden weggeconcurrereerd — toch voor de gemeenschap economische winst zou

kunnen opleveren door verkoop van de goederen tegen lagere prijs.

In de nieuwe nijverheidspolitieke richtlijnen is van een dergelijke duidelijke voorkeur voor de ontwikkeling van handwerk en kleinbedrijf afgezien. De genoemde bedrijfstypen zullen alleen dan voorrang hebben, indien zij economisch verantwoord zijn. Dit berust op het feit, dat handwerk en kleinbedrijf een goede leerschool vormen voor de ontwikkeling van het technisch en commercieel beheersvermogen en tevens aan het algemeen kapitaalgebrek in Indonesië tegemoet komen. De regel is thans aldus, dat de technologisch-economische structuur van iedere bedrijfstak bepaalt, welke bedrijfstypen (klein-, groot-, hand- en machinaalbedrijf) de beste ontwikkelingskansen biedt; alleen bij gelijke economische mogelijkheden zal de voorkeur worden gegeven aan handwerk en kleinbedrijf.

Protectionisme tegenover vrijhandel.

De vroegere nijverheidspolitieke richtlijnen waren stellig niet afkerig van een zekere bescherming der binnenlandse industrie, want zij beoogden tarief-, handels- en nijverheidspolitieke maatregelen ter verzekering van een rendabele productie. Men wenste echter, althans in de aanvankelijke opzet, hiermede zeer voorzichtig te zijn en met name de protectie binnen zodanige grenzen te houden, dat de productiekosten van de binnenlandse nijverheid op het „Pacific-peil” bleven, zodat de nijverheidsproducten in Indië konden blijven concurreren met andere soortgelijke producten van het Verre Oosten. Bedoeld was dus een zeer matige bescherming.

Intussen was hier in velerlei opzicht de natuur machtiger dan de leer. Door de scherpe concurrentie, die de Japanse producten (de inheemse (o.a. cement) en de Nederlandse artikelen (o.a. textielgoederen) aandeden, was men genoodzaakt een vrij scherp contingentenstelsel in te voeren, dat de Japanse goederen voor een deel buiten de Indische markt hield. Hierdoor werd aan verschillende inheemse bedrijfstakken een grotere uitbreiding gegeven dan aanvankelijk de bedoeling was en werd de binnenlandse textielnijverheid zozeer opgeblazen, dat een Bedrijfsreglementeringsordonnantie nodig werd om de productie binnen de perken te houden en marktstoornissen te voorkomen. Tegenover de prijsopdrijvende invloed, die de genomen maatregelen hadden, stond ongetwijfeld het prijsverlagende resultaat van de modernisering van het handwerk als gevolg van de nijverheidsvoorlichting van de Overheid, zodat het tenslotte moeilijk viel uit te maken of het gestelde ideaal van handhaving van het „Pacific-peil” werd verwezenlijkt (naar onze mening mag men veilig aannemen, dat dit niet het geval was); doch, vast staat, dat de ontwikkeling in dit opzicht zekere gevaren in zich borg.

De nieuwe richtlijnen bepalen, dat de tarief-, handels- en nijverheidspolitieke maatregelen uitsluitend gedurende de industriële beginperiode een rendabele productie mogen verzekeren. Dit moet aldus worden verstaan, dat het strenge beginsel van het „Pacific-peil” is losgelaten en de sinds Friedrich List bekende „Erziehungszölle” in principe zijn aanvaard.

Wat het principe der rentabiliteit betreft wordt hieronder niet alleen die der onderneming verstaan, doch ook de nationaal-economische rentabiliteit. Dit wil zeggen, dat indien enig industrieel object niet rendabel kan worden opgezet, het toch tot uitvoering zal kunnen komen, indien kan worden verwacht, dat secundaire gevolgen van meer welvaart het resultaat van een dergelijke vestiging zullen zijn.

Het is zeker te verwachten, dat, wanneer binnenkort de Verenigde Staten van Indonesië tot stand zijn gekomen en de Indonesiërs dus in hoofdzaak het heft in handen zullen hebben gekregen, vorenbedoelde beschermende tarieven in vrij grote omvang zullen worden ingevoerd. De

handelspolitieke geschiedenis van Japan, Indië en andere Oosterse landen, waar de inheemsen een beslissende invloed in het bestuur hebben gekregen, is er het voorbeeld van. De Indonesiërs willen niets liever dan een uitgebreide industrie, zó mogelijk naar het voorbeeld van de Westerse, en zullen niet schromen daartoe de nodige beschermingsmaatregelen te nemen, die overigens geenszins, zoals Friedrich List's bedoeling is geweest, tijdelijk zullen zijn. Dit betekent, dat de inheemse kapitaalsbelangen, om op de Indonesische markt te kunnen concurreren, steeds meer in Indonesië zelf hoofdbedrijven of filialen zullen moeten stichten, zoals dat in andere protectionistische landen het geval is.

In welke vorm dit zal geschieden, zal de toekomst moeten uitmaken. Het kapitaal zal wel hoofdzakelijk uit Europa en Amerika moeten komen en voor Westerse ondernemers bestaan hier zeker mogelijkheden. Echter zijn hier ook grote kansen voor Japanse ondernemers die met behulp van de grote Japanse concerns textiel-, metaal- en andere bedrijven zullen kunnen stichten. Het Indonesische element zal zeker niet afkerig staan tegenover Japanse deelneming aan de industrialisatie.

Particulier- of overheidsinitiatief.

In de richtlijnen 1937 werd het particulier initiatief geheel op de voorgrond gesteld. Weliswaar werd de wenselijkheid van overheidsaanmoediging erkend in de vorm van goede voorlichting, credietverschaffing door de Algemene Volkscredietbank en bevordering van crediet-, productie- en handelscoöperaties, doch verdere staatsbemoeienis werd afgewezen. Men ging dus niet verder dan het beginsel, dat de Overheid er naar streeft een zodanige gunstige sfeer te scheppen, dat de ondernemer de gestelde doeleinden ten volle kon bereiken, en daarbij bleef het.

De situatie is echter anders bij de nieuwe richtlijnen. Daarin wordt uitdrukkelijk gesproken van de beschikbaarstelling van kapitaal door tussenkomst van geëigende financieringslichamen ten behoeve van de groot-, midden- en kleinindustrie en het treffen van financieel-politieke steunmaatregelen, als het particulier crediet in gebreke blijft, zomede het oprichten van bedrijven door de Overheid dan wel met overheidsdeelname, indien en voor zolang het particuliere initiatief ontbreekt, ontoereikend dan wel niet gewenst is. De particuliere ondernemingsvorm blijft wel de grondslag voor de volkshuishouding, doch het zwaartepunt is toch iets meer verschoven naar de overheidsbemoeienis in de vorm van volstreekte zeggenschap van de Overheid, dan wel medezeggenschap. Deze opvatting ligt in de lijn der ontwikkeling, want onder Indonesisch bestuur zal de neiging tot staatsbemoeienis — evenals bijv. in India en Pakistan het geval is — zeker groter zijn dan onder Nederlandse leiding het geval was. In de jaren van vóór de oorlog was men, getuige de Bedrijfsreglementeringsordonnantie, zeker niet afkerig van ordening. Thans zal dit zeker in niet mindere mate het geval zijn, zelfs nadat de noodmaatregelen wegens de gevolgen van de oorlog te zijner tijd overbodig zullen zijn geworden.

Binnenlandse afzet of export.

Vóór de oorlog werd uit de aard der zaak aan een ontwikkeling van exportbedrijven niet gedacht. Dit lag in de rede, omdat de industrie slechts als aanvulling van de landbouw mocht dienen en vooral geen nadeel mocht toebrengen aan de handel van Indië met het buitenland.

Thans wordt daarover wel anders gedacht. Hoewel uit de aard der zaak het grootste deel der industrie aangegeven zal zijn op afzet in het binnenland, wordt ook ernstig gedacht aan de ontwikkeling van exportbedrijven. Daarvoor zou Java in het bijzonder in aanmerking komen, omdat dit eiland voor een afzet in Zuid-Oost-Azië het gunstigst is gelegen.

Dat inderdaad wel langzamerhand aan exportindustrieën

mag worden gedacht blijkt hieruit, dat Indië reeds vóór de oorlog in vrij hoge graad kon voorzien in de eigen behoefte van industriële artikelen. Zo was in 1939 het zelfvoorzieningspercentage van de na te noemen producten als volgt:

Margarine	40	Glas	6
Biscuit	45	Looierijen	70
Suikerwerk	60	Schoenen	60
Sigaren	80	Ander leerwerk	70
Sigaretten	92	Pajongs	38
IJzervitriool	80	Houtvrij papier	27
Strijkklaar verf	75	Gietijzeren oostpannen	90
Zeep	72	Rijwielen	35
Asbest-cementplaten	16	Flash-lights	40
Textiel	14	Sigarenaanstekers	80

Een exportindustrie zal echter, in verband met de ook op de Aziatische markt te verwachten scherpe concurrentie, slechts geleidelijk kunnen worden opgebouwd.

De keuze der producten, waarvan de vervaardiging door overheidsmaatregelen zal worden bevorderd.

Omdat de richtlijnen van 1937 van het beginsel uitgingen, dat de landbouw en de handel met het buitenland niet mochten worden gestoord, werd het principe gehuldigd, dat verschillende bedrijven niet mochten worden gevestigd, of althans binnen bepaalde grenzen moesten blijven. Ten aanzien van de te bevorderen bedrijven droeg deze politiek dus naast een positief ook een sterk negatief karakter, nl. in een vaststelling van de grenzen, waarbuiten de industrie zich niet mocht ontwikkelen.

Volgens de tegenwoordige richtlijnen worden echter uitdrukkelijk de groepen van industriële artikelen aangegeven, waarvan de productie moet worden bevorderd. In de eerste plaats zijn het de meest noodzakelijke levensbehoeften zoals voeding, kleding en behuizing: De desbetreffende industrieën kunnen worden beschouwd als „afgeleide” industrieën. Daarna komt de groep van de zgn. basis- en hulpindustrieën, welke als ruggegraat van het industriële bedrijfsleven en voor de volkshuishouding van doorslaggevende betekenis zijn. In de derde plaats komen alle overige artikelen, doch met dien verstande, dat de productie daarvan economisch verantwoord moet zijn.

Bij deze laatste groep moet volgens de richtlijnen worden gestreefd naar het vervaardigen van industriële artikelen, waarvoor Indonesië bij uitstek in aanmerking komt. Als centrum hiervan moet vooral Java worden beschouwd, omdat Java daarvoor zo gunstig is gelegen.

Industriële planning.

Aangezien de industrialisatie in 1937 slechts een aanvullende betekenis had binnen de nauwe grenzen, die landbouw en handel toestonden; kon toenmaals van planvorming geen sprake zijn.

Hoewel onzeker is, in hoeverre in de komende jaren industrialisatieplannen zullen worden ontworpen en uitgevoerd, wordt toch wel ernstig gedacht aan het vormen van jarenplannen, waarbij de ontwikkeling van verschillende industriële bedrijfstakken wordt gecoördineerd naar ruimte (d.w.z. verdeling over de verschillende delen van de Archipel), tijd, technologische opzet, efficiënte en sociale voorzieningen. Gedacht wordt aan een globaal 25-jarenplan, waardoor de voorziening in onontbeerlijke artikelen en basisproducten (dus de eerste en tweede groep) geheel zijn beslag zal hebben gekregen, terwijl binnen dit kader meer concrete 5-jarenplannen zouden worden gevormd.

Deze planvorming is geheel in de geest van de tegenwoordige tijd. Zo zijn ook in Brits-Indië de laatste jaren tal van plannen opgesteld, doch grotendeels onuitgevoerd gebleven.

In het bezette deel van Indonesië is men met concrete plannen tot dusver vrij sober gebleven. Zo is een industrieel rehabilitatieplan voor enkele jaren opgemaakt, waarvan de uitgaven er als volgt uitzien:

	Herstel	Grondstoffen	Totaal
1948.	f 50 mln	f 190 mln	f 240 mln
1949	f 50 „	f 260 „	f 310 „
1950	f 30 „	f 334 „	f 364 „
1951	f — „	f 380 „	f 380 „
	f 130 mln	f 1.164 mln	f 1.294 mln

De verhouding tot Nederland, Suriname en Curaçao.

De richtlijnen 1937 lieten zich niet met zoveel woorden uit over de verhouding tot Nederland, Suriname en Curaçao, doch in de praktijk werd een nauwe band met de overige delen van het Koninkrijk volledig aanvaard. Dit hing samen met de eenheidsgedachte, die aan dat Koninkrijk ten grondslag lag.

Wij hebben gezien, dat de contingentering van verschillende goederen, waardoor Japanse producten ten dele van de markt werden verdreven en voor de zoveel duurdere Nederlandse en andere Europese goederen ruimte werd gemaakt, tengevolge heeft gehad, dat het beginsel van een op „Pacific-peil” werkende binnenlandse industrie enigszins in gevaar werd gebracht. Daarbij werd verder, wat betreft de steun van Indië aan Nederland, Suriname en Curaçao enerzijds en die van Nederland, Suriname en Curaçao aan Indië anderzijds, niet een do-ut-des principe, dus een nauwkeurig tegen elkander afwegen van de wederzijdse prestaties gevolgd, maar het beginsel van hulpverlening zonder eis van overeenkomstige tegenprestatie toegepast. Ook dit hing nauw samen met de imperiale Rijksgedachte.

Na de oorlog is de situatie ook in dit opzicht geheel gewijzigd. De richtlijnen van thans houden wel rekening met een samenwerking met de andere delen van het Koninkrijk, doch stellen als voorwaarde: a. dat het belang der Indonesische volkshuishouding hierbij vooropstaat, en b. dat de samenwerking op de grondslag van wederkerigheid geschiedt. Aan deze formulering kan men bemerken, dat de kwestie thans enigszins anders ligt dan vroeger. Bij de hulpverlening van vroeger stond volstrekt niet altijd het belang van Indië voorop, maar werd wel degelijk met het Nederlandse belang gerekend naast dat van Indië. Thans zal dit niet meer het geval zijn. Bovendien wordt nu het wederkerigheidsbeginsel aangehangen, dus het do-ut-des-principe, dat indertijd uitdrukkelijk werd afgewezen. Wanneer men bedenkt, dat in de aanstaande Verenigde Staten van Indonesië het Indonesisch element overheersend zal zijn, ligt het voor de hand aan te nemen, dat een politiek van bevoorrechtiging van Nederland als in het verleden, nu niet meer in die mate aan de orde is.

's-Gravenhage.

Mr D. J. HULSHOFF POL.

VERSTOORD GEPEINS.

In het nummer van 1 September j.l. van dit blad heb ik staan peinen aan de wieg van de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie. Een rauwe stem heeft mij uit die overpeinzingen opgeschrikt. Zij kwam uit De Volkskrant van 11 en 14 September j.l., waarin een bespreking van een ster gemerkte artikelen, welke aan mijn beschouwingen zijn gewijd, strelende vermoedens opwekken ten aanzien van het gezag desgenen, die mijn gedachten een kritische bespreking waardig heeft gekeurd.

Lichtelijk geschokt heb ik het verslag van mijn overwegingen nog eens nagezien om tot de ontdekking te komen, dat ik slechts gelezen was en de aanval daardoor in hoofdzaak langs mij heenstoot. Een enkel woord van antwoord daarop mag intussen niet achterwege blijven. Een enkel slechts, omdat de kolommen van dit weekblad niet bestemd zijn voor de politiek, welke een dagblad vermag te sieren, doch hier misplaatst zou zijn.

Mijn opponent dan geeft mijn artikel weer als beschrijving van een strijd tussen socialisten en Rooms-Kathol-

lieken. Als hij het nog eens gelieft door te nemen, dan zal hij daarin slechts de tegenstelling en botsing beschouwd vinden tussen „verticalisten” en „horizontalisten”. Dat de socialisten zeer bepaaldelijk voorkeur voor de verticale organisatie hebben, dat heb ik niet onder de velen uit het Nederlands Verbond van Vakverenigingen in de Commissie-Van der Ven en uit bepaalde reacties in hun pers. Ten aanzien van de horizontalisten schreef ik echter slechts:

„...aan den anderen kant (stonden) de voorstanders van een organischen opbouw der maatschappij, die de gevreesde uitwassen van het vrije initiatief wilden bestrijden door samenbundeling van de economische werkzaamheid der enkelingen op moraal-philosophischen grondslag. De Rooms-Katholieke zedeleer speelde daarbij een belangrijke rol”.

Mijn criticus moge geloven, dat ik elk woord uit dit laatste zinnetje op een goudschaal heb gewogen. Den invloed van de Rooms-Katholieke maatschappijleer op deze ontwikkeling meende ik daarmede aan te duiden, zonder — en dat opzettelijk — haar daarmede geheel te vereenzelvigen. Verder wees ik op het voetspoor van een persartikel op de parallel tussen een uitspraak over het subsidiariteitsbeginsel in de memorie van toelichting en een passage uit de encycliciek Quadragesimo Anno. Verdere toespelingen op de Rooms-Katholieke maatschappijleer zal men in het gehele, vrij lange, artikel tevergeefs zoeken.

Mijn bestrijder concludeert uit mijn beschouwingen, dat ik „nog steeds niet” ben doorgedrongen tot de katholieke maatschappijleer. Ik wil mij daarop zeker niet laten voorstaan, doch wijs op het voorafgaande om aan te tonen, dat een analyse van mijn overpeinzingen aan de wieg een absoluut ondeugdelijk middel is om zulks aan te tonen. Ik heb die leer in haar geheel niet ten tonelevoerd en slechts gewezen op enkele mijns ontewijfelbare sporen van haar invloed op de „horizontalisten”. Mijn (mogelijk hooggeleerde) criticus heeft blijkbaar gevonden, dat de schoen hem paste. Mijnerzijds wil ik daarop niet ingaan. Meer bevoegden kunnen over die mening beter oordelen.

Na overdenking van dit element uit de critiek van De Volkskrant is het even spijtig te bedenken, op welk een onnauwkeurige lezing van mijn uiteenzetting de conclusie is gebaseerd, dat ik mijzelf en mijn lezers „een beetje voor het lapje” zou hebben gehouden. Des schrijvers temperament voert hem trouwens wel meer te ver. In zijn eerste artikel constateert hij, dat aan mijn visie op de „oorlogskaart”, als hoedanig ik het wetsontwerp heb bestempeld, „een prognose op de overwinning” niet is toegevoegd. Dit is juist: mijn beschouwingen waren relatierend en bespiegelend. Des te verwonderlijker is het, dat de schrijver, die op 11 September dit nog zo juist inzag, zich op 14 September, al polemiserend, heeft opgewonden tot de bewering, dat ik „toorn” tegen een bepaald stelsel van inrichting der samenleving. „Toornen” zou aan een verwijt in eerste instantie bepaald onwaardig zijn, maar het verwijt is gelukkig ook onjuist.

Zulk een onvoorzichtige aanval verlokt tot een tegenspoet. Mijn visie op de horizontale bedrijfschappen enerzijds, de verticale productschappen aan den anderen kant, door den schrijver gekenschetst als „rooms tegen rood” verleidt hem tot een verwijzing naar „het voorontwerp van het katholieke Verwijf voor Staatkoning” uit Mei 1946, waarvan hij zegt: „Daar is immers te lezen, dat „geen enkele theoretische voorkeur, los van de behoeften van het bedrijfsleven, wordt gegeven aan verticale, dan wel aan horizontale opbouw” en dat uitgegaan behoort te worden van „gelijkheid in waardering van horizontale en verticale „organisatie””. Het is jammer, dat mijn opponent zijn lezers onthoudt wat de Inleiding

tot de bewuste Proeve in dit verband ook nog schrijft: „De behoeften van het bedrijfsleven bepalen de richting van de keuze. In den technischen opzet van deze proeve van een ontwerp is uitgegaan van horizontale bedrijfsschappen, die voor alle daarvoor in aanmerking komende aangelegenheden kunnen worden samengevat in verticale lichamen”.

Het volgens De Volkskrant katholieke Centrum, dat de behoeften van het bedrijfsleven tot richtsnoer neemt, gaat dus technisch uit van de horizontaliteit. Waarvan nota. En als het gaat verticaliseren, dan doet het dit „langs den weg van gemeenschappelijke regelingen en gemeenschappelijk gevormde lichamen” (blz. 21 van den tweeden druk der proeve). Ach zo, de verticale lichamen uit de Proeve waren dus de „lichamen” van artikel 101 van het wetsontwerp, de „lichamen”, welke ik aan de wieg zag als „horizontale verticale lichamen”, waartegen in de Commissie-Van der Ven de vertegenwoordigers van het Nederlands Verbond van Vakverenigingen zich hebben verzet, omdat zij hun hart hebben verpand aan verticale verticaliteiten, de echte productschappen van het wetsontwerp, welke de Proeve niet eens kende. Neen, de verticaliteit van de Proeve is zeker verdacht in de ogen van de echte verticalisten, die zulke op samenwerking van horizontale organen gebaseerde „lichamen” niet als orthodox verticaal kunnen erkennen. Via de verwerping in het socialistische kamp van de „lichamen” van artikel 101 van het wetsontwerp wordt dus ook het verticale element in de Proeve door den banvloek der door-gewinterde verticalisten getroffen. Waarvan iterum nota.

Deze „lichamen” van artikel 101 zag ik — en naar mijn inzicht nog altijd terecht — als een bluts in het front der echte verticalisten. Zij wijzen hen immers zelf af? De „lichamen” beschouw ik dienovereenkomstig als een geesteskind der horizontaliteit en wie hen voorstaat, in stede van productschappen, is in mijn oog „horizontalist”. Dat deed de Proeve. Ben ik dan toch te voorzichtig geweest bij de toeschrijving van de horizontale sympathieën? De onpartijdige lezer make dat maar uit.

Tenslotte treft het, dat de artikelen in De Volkskrant mijn onlogvisie op het wetsontwerp zo krachtig afwijzen, dat men in het wetsontwerp welhaast een voorafschaduw van het duizendjarig rijk van vrede en geluk zou menen te moeten ontwaren. Als ik, al peinzende, in die richting heb gedwaald, het zij mij dan vergeven, want geen mindere dan de memorie van toelichting was mijn leidstare. Op blz. 2 noemt zij den strijd van de ordening „van onder op” of wel „door de centrale Overheid... opgelegd” een discussie, welke „ook thans nog niets aan belangrijkheid heeft ingeboet”. De Regering verkondigt op dezelfde bladzijde, dat zij heeft „gestreefd” naar het „verzoenen” van „beider opvattingen”. Dat alles past toch wel bij een front, al dan niet verward. Wie kan mij euvel duiden, dat deze klanken van strijd mij dit beeld voor ogen brachten?

De redactie vergeve mij dit rumoer na de idylle aan de wieg. De crèche-exploitant moet er tegen kunnen, dat er wel eens krakeel ontstaat, als aan een sponde een dispuut ontbrandt over het vaderschap, als op de toeschrijving wordt geantwoord met een désaveu, als het meningsverschil tenslotte heftig wordt. Bijvoorbeeld tussen verticalisten en horizontalisten.

Rotterdam. Mr W. F. LICHTENAUER.

INGEZONDEN STUK.

ACTIVERING VAN POTENTIEEL INTELLECT.

Drs Ir M. H. Ekker te 's-Gravenhage schrijft ons: Met bijzondere belangstelling en bijna volledige instemming heb ik kennis genomen van het pleidooi van professor Bakker in „E.-S.B.” no. 1639 van 6 October jl. 1).

1) Blz: 787: „Geringe sociale mobiliteit — grote maatschappelijke verspilling”.

Willen wij er in slagen met onze snel groeiende bevolking op een redelijk niveau te leven in ons kleine en met natuurlijke hulpbronnen matig bedeelde land, dan zullen wij moeten „woekeren met onze talenten” en de „talenten”, die op lang zicht de zekerste basis vormen, zijn ongetwijfeld onze gunstige ligging en vooral de relatieve bekwaamheid van ons volk. Daarmede zullen wij moeten woekeren en dus geen kruimel potentieel intellect verloren laten gaan.

Tot zover onderschrijf ik het betoog van prof. B. geheel. De cijfers, welke hij vermeldt, wijzen suggestief in de richting van tot dusverre onvoldoende ontgonnen bronnen onder de lagere inkomensklassen. Wellicht kan dit vermoeden worden bevestigd door een „check” met de op ruime schaal uitgevoerde legertests. Ik kan ook geheel met prof. B. accoord gaan waar hij stelt, dat wij de bij een voorafgaand intelligentie-onderzoek geschikt bevonden in de gelegenheid moeten stellen v.h.m.o. en eventueel h.o. te volgen door het overbruggen van financiële bezwaren, waar deze zich voordoen.

Mijn enige bedenking geldt de stelling van prof. B. over het afwijzen van degenen, die bij dit vooronderzoek te licht zijn bevonden. Dat men de betrokkenen met klem adviseert de waarschijnlijk onvruchtbare stap niet te doen: accoord. Ik wil ook geenszins het belang van de psychotechniek als waardevol hulpmiddel ontkennen. Maar naar mijn mening kan deze techniek onmogelijk de verantwoording aanvaarden voor een bindende beslissing over iemands levenslot. Zouden wij haar dit recht wél toekennen, dan zou in laatste consequentie niet alleen het niveau, maar ook de richting van het onderwijs daardoor bepaald dienen te worden. En dit nu riekt mij te veel naar een insectenmaatschappij. Zelfs al ware de psychotechniek onfeilbaar, dan nog acht ik de vrije beroepskeuze een te hoog goed dan dat wij daaraan zouden mogen tornen. Zelfs niet ter verkrijging van enige meerdere welvaart. Waaraan ik overigens twijfel, want m.i. is ambitie minstens even belangrijk als speciaal gerichte intelligentie.

Derhalve zou ik de kwestie als volgt willen stellen. Uitvoerig vooronderzoek onder alle lagen der bevolking: voortreffelijk. Op basis hiervan uitvoerige adviezen aan betrokkenen of ouders. Ruime mogelijkheid voor het volgen van onderwijs aan de geschikt bevonden. Maar geen volstrekte uitsluiting van de overigen; aan dezen ware de gelegenheid te geven tot het volgen van het v.h.m.o. of wel het h.o., maar dan tegen betaling van de volledige kosten, die dit onderwijs voor de gemeenschap met zich brengt. Dit offer zal zwaar zijn, vooral voor het h.o., en wellicht in menig geval de facto prohibitief. Maar dit is naar mijn mening het goed recht van de gemeenschap, dat zij de door haar organen niet geschikt bevonden niet, althans ten dele, op haar kosten in de gelegenheid stelt onderwijs te volgen. Evenzeer is het echter m.i. het goed recht van elk individu dit onderwijs wél te volgen, indien hij het daarvoor te brengen offer volledig kan en wil opbrengen.

Naschrift:

Over de kern van de zaak zijn wij het eens: er is een aantal ongeschikten, dat studeert, en een aantal geschikten, dat, uit financiële onmacht, de studie niet volgt.

Voor de laatste groep is de oplossing naar ons beider mening eenvoudig: de Staat heffe de financiële bezwaren op.

Ten aanzien van de eerste groep hebben wij verschil van opvatting: ik zou de ongeschikt bevonden willen uitsluiten, terwijl de heer Ekker van deze groep een gedeelte, nl. diegenen, wier ouders de volledige kostprijs van het onderwijs kunnen betalen, wil toelaten.

De lezer oordele thans zelf; ik houd mij bij Plato.

O. BAKKER.

AANTEKENING.

HET BANKWEZEN IN DE SOVJETZONE VAN DUITSLAND.

In het Berlijnse conflict is het valutavraagstuk, gelijk bekend, van essentiële betekenis. Het is in het huidige stadium nog niet mogelijk om zich, wat de oplossing van dit vraagstuk betreft, aan een voorspelling te wagen. Wel is het nuttig, aldus S. Schattmann in „The Banker” van deze maand¹⁾, om zich te verdiepen in de vraag, welke rol de Russische monetaire politiek heeft gespeeld in de politieke en economische organisatie van de Sovjetzone van Duitsland.

Waarom zijn de Russen zo vastbesloten om geheel Berlijn in hun valutagebied te betrekken, en waarom zagen de Westelijke geallieerden zich genoodzaakt de Westduitse valuta in de stad te introduceren? Prestige vormt niet het enige argument. De kwestie is, dat de wederzijdse monetaire politiek de wederzijdse verschillen in economisch-politieke benadering van het Duitse probleem weerspiegelt: vrijheid van onderneming in het Westen, centraal geleide economie in het Oosten. De geldsanering in West-Duitsland wilde de grondslag leggen voor herstel van een vrij functionerend economisch systeem; de Russische monetaire politiek beoogt een diametraal tegengesteld doel.

Beheersing van de Berlijnse valuta-aangelegenheden is daarom voor de Russen een middel om de Berlijnse economie in zijn geheel naar hun hand te zetten, dit in nauw verband met de economische politiek in de Sovjetzone, welke in belangrijke mate wordt gekenmerkt door het optreden van „exterritoriale” Sovjetmaatschappijen²⁾ en de toepassing van de stelregel van herstelbetalingen uit de lopende productie. Daarnaast bezit de industriële capaciteit van Berlijn een speciale aantrekkelijkheid. In 1936 verzorgde Duitsland 27 pCt van de wereldexport van elektrische artikelen; bijna de helft van de Duitse electrotechnische industrie is gevestigd te Berlijn, en wel vnl. in de Westelijke sectoren van de stad. Van de Duitse kledingindustrie ligt 38 pCt in Berlijn.

Inmiddels is de geldsanering in de Sovjetzone grotendeels ineffectief gebleken. De reden is, dat een aanzienlijk volume zuiver inflatoire koopkracht intact werd gelaten, doordat aan overheidsbedrijven, partij-organisaties, vakverenigingen e.d. speciaal voordelige omwisselingstarieven werden toegestaan. In West-Duitsland werd het geldvolume met 90 pCt verminderd; in de Sovjetzone bedroeg de vermindering naar schatting niet meer dan 25 à 35 pCt. Anderzijds is in West-Duitsland de productie van consumptiegoederen gestegen; in de Sovjetzone is het voorzieningspeil zeer laag. Het tweejarigen-plan van de Duitse Economische Commissie in deze zone voorziet bijv. in de verschaffing van één paar schoenen (van synthetisch leder) aan ieder inwoner in 1950. Het is niet verwonderlijk, dat de door de Westelijke geallieerden goedgekeurde wisselkantoren Westerse tegen Oosterse markten tegen een notering van 1 : 3 hebben ingewisseld.

Bij een dergelijke inflatoire situatie in de Sovjetzone moeten de Westelijken natuurlijk trachten te voorkomen, dat de Sovjetmaatschappijen, de staatsbedrijven en andere bedrijven, beladen met verplichtingen tot herstelbetalingsleveranties, de productie en de import van de Westelijke sectoren van Berlijn opkopen zonder tegenprestaties te leveren. Vandaar, dat de Westelijke onderhandelaars hebben gezocht naar een systeem van controle op de Berlijnse valuta-aangelegenheden. De doeleinden van de Sovjets kunnen intussen worden afgelezen uit de wijze, waarop zij het bankwezen in hun zone weer hebben opgebouwd.

Het bankwezen in Oost-Duitsland.

Op 8 Mei 1945, onmiddellijk na het totstandkomen van de Russische bezetting, werden in Oost-Duitsland alle

banken gesloten en alle rekeningen bevroren. Het gehele bankwezen, en daarmee R.M. 80 mld aan deposito's, werd geliquideerd. Sinds het aan de macht komen van Hitler waren de bankdeposito's bijna vertienvoudigd; de Russische maatregel betekende de eliminatie van een enorm inflatiepotentieel (de R.M. 80 mld vormden een derde van alle Duitse deposito's bij het einde van de oorlog). De bevroeringsmaatregel gold inmiddels niet voor de bankbiljettencirculatie, die, volgens Duitse schattingen, gedurende de oorlog van R.M. 6 mld tot ruim R.M. 60 mld was toegenomen.

Bij de wederopbouw van het bankwezen werd het Russische „Gos-Bank”-stelsel min of meer gecopieerd. In elk der 5 staten van de zone werd een zgn. Staatscredietbank opgericht, met een groot aantal bijbanken, doch in zijn werking strikt tot de staatsgrenzen beperkt. Vergeleken bij de vroegere toestand betekend dit een sterke decentralisatie. De vroegere gemeentelijke en provinciale spaarbanken werden voorts door nieuwe vervangen (gevestigd in de bestaande gebouwen); de vroegere band van deze banken met een centraal kantoor in Berlijn bestaat niet meer; ze hebben thans een rekening bij de Staatscredietbank in hun district. Ook boerenleenbanken e.d. zijn staatsgewijs bij een centraal instituut aangesloten, en ook hier is Berlijn als centrum dus weggevalen.

In Berlijn werden na de bezetting de hoofdkantoren der banken, alle in de Sovjetsector gelegen, overgenomen door de Bankcommissie van het Centraal Financieel Bestuur, op last van het Russisch Militair Gezag. Momenteel zijn er in Berlijn 3 credietinstellingen: het „Berlijn Stadtkontor”, de Gemeentelijke Spaarbank en de Volksbank. Daarnaast fungeert de Garantie- en Credietbank als bankier voor de Sovjetautoriteiten en -maatschappijen. De Postcheque- en Girodienst is weer in functie. Het „Stadtkontor” is de bank van het stedelijk bestuur; daar deze bank bijkantoren in de Westelijke sectoren heeft, bestaan er in feite 2 van deze lichamen. In het algemeen kan worden gezegd, dat het „Stadtkontor” de functie van de vroegere Reichsbank heeft overgenomen.

Tot einde 1946 hadden de Staatscredietbanken der Sovjetzone een dubbele functie: ze hadden de functie der commerciële banken overgenomen en fungeerden bovendien als centrale bank, zonder echter het recht van bankbiljettenuitgifte te bezitten. Einde 1946 werd de functie van centrale bank in 5 nieuwe instellingen; de „Emissions und Giro Banken”, ondergebracht. Opmerking verdient, dat deze nieuwe instellingen geen open-markt-operaties mogen verrichten, daar dit, aldus de motivering, hun liquiditeit in gevaar zou kunnen brengen.

Het centrale gezag over het bankwezen in de Sovjetzone ligt in handen van de sectie Financieel Bestuur van de Duitse Economische Commissie, die hiervoor een Bankcommissie in het leven had geroepen. Op 1 Juni jl. echter begon een Centrale Bank voor de gehele Sovjetzone te opereren onder de naam „Deutsche Emissions und Giro Bank”, later gedoopt in „Deutsche Notenbank” en gerechtigd tot bankbiljettenuitgifte na de geldsanering. De Russen volgden dus het voorbeeld van West-Duitsland, waar in Februari jl. de „Bank Deutscher Länder” was opgericht. Van het kapitaal der nieuwe instelling ad R.M. 100 mln werd 55 pCt gefourneerd door onder de Duitse Economische Commissie ressorterende instanties, waarmee dus de centralisatietendities slechts werden onderstreept. De bovengenoemde „Emissions und Giro Banken” der afzonderlijke staten zijn in feite bijkantoren van de „Deutsche Notenbank” geworden. Aangezien clearingoperaties, ook die uit de buitenlandse handel voortvloeiende, eveneens onder het beheer der nieuwe Centrale Bank zijn gebracht, is thans het betalingsverkeer met andere zones, vroeger lopende via het „Berlijn Stadtkontor”, thans geheel onder Sovjetcontrole gekomen.

Opvallend is, dat na de geldsanering de rentevoet,

¹⁾ In een artikel „Banking in the Soviet Zone”, blz. 26.

²⁾ Vgl. het artikel van Mrs R. H. M. Worsley, Geldzuivering in Duitsland (I), in „E.-S.B.” van 7 Juli jl., blz. 533.

evenals in West-Duitsland, aanzienlijk werd verhoogd, maar dat dit in Oost-Duitsland met geheel andere oogmerken geschiedde. In het Westen was de verhoging een onderdeel van een restrictieve geld- en credietpolitiek. In de Sovjetzône echter werden de Sovjetmaatschappijen en staatsbedrijven zodanig bij de geldzuivering bevoordeeld, dat ze over ruime fondsen beschikken. Door de verhoging worden derhalve alleen de resterende particuliere bedrijven getroffen. Een hoog rentepercentage is aldus een wapen tegen „private enterprise”.

Het bankwezen in de Sovjetzône is een integrerend onderdeel van de staatsmachinerie, met als doel het toevoeren aan de Staat van een grote middenstroom, een en ander ter beperking van inflatoire druk en ter financiering van investeringen onder het tweejarigen plan. Monetair statistieken zijn sinds de geldsanering helaas niet beschikbaar.

Een bijzonderheid is, dat vrijwel alle betalingen aan de banken in de Sovjetzône een gedwongen karakter dragen. Sinds de geldzuivering zijn op last van de Duitse Economische Commissie alle ondernemingen en autoriteiten verplicht rekeningen aan te houden bij financiële instellingen en daarop alle kasgelden te storten, uitgezonderd kleine, specifiek aangegeven bedragen. Behalve sterilisatie van koopkracht heeft dit stelsel ten doel een zo volledig mogelijk beeld te verkrijgen van de geldhoeveelheid, ten einde controlemaatregelen te vergemakkelijken. Naar het schijnt, zijn vrijwillige deposito's slechts gering in omvang.

De banken in de Sovjetzône staan thans voor de taak om het probleem van het rendabel maken hunner middelen aan te vatten. Dit hangt echter in hoge mate af van de kansen op gezonde investeringen en de beschikbaarheid van grondstoffen, „the crucial problems of all Soviet Zone planning”. De eerste plicht voor de banken is in elk geval om de vrijwillige of gedwongen besparingen der bevolking, zoals vereist door het Plan, te kanaliseren.

INTERNATIONALE NOTITIES.

DE FRANSE FRANC.

Voor een goed begrip van de jongste maatregelen van de Franse Regering t.a.v. de franc volgt hier een korte historische schets. In Januari jl. voerde de Franse Regering, ondanks oppositie van het International Monetary Fund en de Britse Regering, een „dualistische” franc in: zij ging over tot de creatie van een vrije en een officiële valutamarkt. Op de officiële markt lagen de koersen vast, nadat eerst de franc met 80 pCt was gedevalueerd; hier noteerde de dollar ca. frs 214, het pond sterling frs 864. De vrije markt, waarop de koersen in overeenstemming met de verhouding tussen vraag en aanbod fluctueerden, werd beperkt tot de Amerikaanse dollar, de Zwitserse franc en de Portugese escudo.

Sindsdien is op de vrije markt de dollarnotering tot frs 313 gestegen (de zwarte markt noteerde natuurlijk nog hoger). Voor de niet op de vrije markt genoteerde valuta's ontstond daardoor een scheve verhouding. Het pond sterling bijv. was officieel frs 864 waard, doch in feite, op basis van de verhouding sterling/dollar, bedroeg de waarde frs 1.250.

De aanpassing, die thans heeft plaatsgevonden, berust op de „commerciële” koers van de franc; immers, de Franse exporteurs moesten onder het in Januari ingevoerde systeem de helft van hun opbrengsten in harde valuta op de officiële markt verkopen, waardoor een koers tot stand kwam, die halverwege tussen de officiële en de vrije koers der betrokken valuta's gelegen was, d.i., de genoemde „commerciële” koers. Het pond sterling noteert daardoor thans frs 1.062; soortgelijke correcties gelden voor de andere „oninwisselbare” valuta's. Aangezien echter de vrije markt voor dollars, Zwitserse francs en escudo's zal blijven bestaan, liggen de koersen voor de „oninwissel-

bare” valuta's niet definitief vast. Om te bereiken, dat deze koersen zullen blijven overeenstemmen met de officiële pariteit, goedgekeurd door het International Monetary Fund, zullen ze aan het begin van iedere maand daarop worden gecontroleerd.

„The Investors' Chronicle” van 23 dezer meent, dat het nieuwe stelsel de uitwassen van het systeem van multiple koersen ongetwijfeld wegneemt; het blad betwijfelt echter of maatregelen van een dergelijk technisch karakter de problemen, waarvoor Frankrijk zich gesteld ziet, zal kunnen oplossen. Belangrijk is in elk geval, aldus „The Economist” van dezelfde datum, dat, wat de franc betreft, iedere pretentie van een vaste pariteit thans is vervallen. „The franc is now on a sliding standard”; de vroegere officiële koers wordt nog slechts als factor in de calculatie gebruikt.

PROBLEMEN DER AMERIKAANSE STAALINDUSTRIE.

De Amerikaanse staalindustrie vormt volgens de „Neue Zürcher Zeitung” van 21 October jl. de „bottle neck” van het economisch leven aldaar. Zij kan nl. de grote achterstallige vraag naar staal voor particuliere doeleinden niet voldoende bevredigen. De auto-industrie geeft een sprekend voorbeeld. Aan het einde van de oorlog bedroeg de achterstallige vraag 11 mln auto's, waarbij nog komt een normale jaarlijkse behoefte van 2,5 mln. Hiertegenover staat een jaarlijkse productie in de Verenigde Staten en Canada tezamen van 7 mln personen- en vrachtauto's, een aantal, dat men in het lopende jaar een weinig hoopt te vergroten. Voorts zijn de bouwnijverheid en de spoorwegen grote afnemers van staal, terwijl tenslotte de in het kader van het Marshall-plan plaatsvindende uitvoer naar Europa, dat vóór de oorlog voldoende produceerde en zelfs uitvoerde, een zware last op de Amerikaanse staalindustrie heeft gelegd.

De moeilijkheid der staalindustrie wordt niet zo zeer gevormd door de grootte der productiecapaciteit — deze benadert met 85,5 mln ton het oorlogsrecord van 86,6 mln — als wel door het feit, dat deze capaciteit technisch niet ten volle kan worden benut. De Achillespees van de Amerikaanse staalindustrie is nl. de schrootvoorziening. Schroot is de laatste tijd zeer schaars. De oorzaken dezer schrootschaarste, die men tracht te compenseren door opvoering der ruwijzerproductie, zijn: verschuiving van de productie van zwaar naar licht staal, dat dikwijls niet als schroot terugkeert; grote uitvoer naar Japan, Engeland en Italië gedurende de periode 1934—1940; groot schrootverbruik in de oorlogsjaren; langer gebruik van staalproducten t.g.v. de schaarste; de vooruitgang in roestbestrijdingsprocédé en tenslotte het verlies van grote hoeveelheden staal in de oorlog. Het is begrijpelijk, dat het vraagstuk van schrootuitvoer uit Duitsland naar de Verenigde Staten zeer actueel is geworden.

Inmiddels heeft de grote vraag naar en het geringe aanbod van staal de prijs van sommige staalproducten dermate doen stijgen, dat men spreekt van een „grijze” markt. Uiteraard zijn sedert het opheffen der prijsbeheersing directe maatregelen tegen profiteurs dezer schaarste niet mogelijk; een door de Regering ingestelde commissie van onderzoek heeft evenwel de staalproducenten aangeraden een onafhankelijke organisatie in het leven te roepen teneinde te trachten de handel en de handelsmethoden te controleren en aldus gevallen te voorkomen, waarin „grijze” handelaren staal tegen \$ 93 per ton kochten om het voor \$ 270 te verkopen.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

De geldmarkt bleef in de afgelopen week ook onveranderd ruim. De indruk bestaat, dat de banken slechts op beperkte schaal schatkistpromessen van de Agent afnemen ter vervanging van vervallen papier, om voor-

zeningen te treffen voor de komende periode, waarin zeer weinig papier komt te vervallen.

Callgeld was dan ook gedurende de gehele week ruim aangeboden tegen $\frac{3}{4}$ pCt, zonder nochtans voldoende vraag te ontmoeten. In de markt-disconto's kwam weinig verandering; Januari-promessen waren tegen 1 pCt gevraagd, halfjaarpapier werd tegen $1\frac{1}{4}$ pCt aangeboden, terwijl het zeer schaars aanwezige Julipapier tegen $1\frac{5}{16}$ pCt werd verhandeld.

De „Speciale Rekening” bij De Nederlandsche Bank, waarop de tegenwaarde wordt geboekt van de door E.C.A. betaalde invoer, is thans opgelopen tot f 130 miljoen. Deze bedragen komen rechtstreeks in mindering van het saldo van het Rijk bij de centrale bank, daar de banken de hiervoor benodigde middelen grotendeels slechts uit vervallen schatkistpapier kunnen verkrijgen, daar een vermindering van de bankbiljettencirculatie per saldo nog niet valt waar te nemen (afgezien van de maandelijke schommelingen) en ook vermoedelijk niet op belangrijke schaal kan plaatsvinden. De omvang van de bankbiljettenomloop wordt vermoedelijk grotendeels door betalings-technische omstandigheden bepaald. Het tegoed van de schatkist bij De Nederlandsche Bank bedraagt per 18 October 1948 niet meer dan f 386 miljoen. Het valt te voorzien, dat dit bij voortgezette Amerikaanse hulpverlening spoedig uitgeput zal geraken, tenzij de „Speciale Rekening” kan worden gebruikt voor de aflossing van bij banken ondergebracht schatkistpapier. Bijzondere monetaire consequenties heeft dit niet; het is alleen een technische wijze van verrekening.

De aandelenmarkt gaf in de afgelopen week vrij scherpe koersdalingen te zien, waardoor het proces van langzame koersafbrokkeling werd verhaast, welk proces al geruime tijd aan de gang was onder invloed van minder gunstige verwachtingen voor het bedrijfsleven bij toenemende afzetmoeilijkheden op buiten- en binnenlandse markten. De directe aanleiding tot deze vrij aanzienlijke koersdaling werd vermoedelijk gevormd door het bericht, dat de commissionairsfirma Kerkhoven & Co., haar bedrijf heeft gestaakt, waardoor een sfeer van onbehagen werd geschapen, ook al schijnt deze beëindiging van bedrijfsuitoefening generlei verband te houden met de koersontwikkeling ter beurze en zullen de aanspraken van crediteuren dezer firma ten volle worden gehonoreerd.

Het bericht, dat de Shell Caribbean Petroleum Company in de V.S. een 20-jarige lening van \$ 250 miljoen tegen 4 pCt heeft opgenomen, heeft ter beurze geen goede indruk gemaakt. Men vindt de voorwaarden, waaronder deze dochteronderneming van de Koninklijke heeft kunnen lenen, niet bepaald gunstig. Bovendien vormt het aangaan van vastrentende schulden in tijden van opgaande conjunctuur voor aandeelhouders een voordeel, doch nu men zich meer en meer bewust wordt, dat het economisch getij bezig is te keren, realiseert men zich tevens, dat obligatieleningen onder gewijzigde omstandigheden de dividendkansen van aandeelhouders in ongunstige zin beïnvloeden. Aandelen Koninklijke leden dan ook een vrij aanzienlijk koersverlies, meer dan andere fondsen wegens de in het voorgaande vermelde redenen ondergingen.

	15 Oct. 1948	22 Oct. 1948
A.K.U.	151 $\frac{1}{2}$	147
v. Berkel's Patent	123 $\frac{1}{2}$	119 $\frac{1}{2}$
Lever Bros. Unilever C.v.A.	282 $\frac{1}{2}$	284
Philips G.b.v.A.	233	223
Koninklijke Petroleum	333 $\frac{1}{2}$	318
H.A.L.	169	167 $\frac{1}{2}$
N.S.U.	170 $\frac{1}{2}$	166
H.V.A.	263 $\frac{1}{2}$	255
Deli Mij C.v.A.	151	147 $\frac{1}{2}$
Amsterdam Rubber	165 $\frac{1}{2}$	159 $\frac{1}{2}$
Internatio	198	191

STATISTIEKEN.

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte belans op 25. October 1948.

Activa.														
Wissels, Promessen en schuldbrieven in disconto	<table border="0"> <tr> <td>Hoofdbank</td> <td>f</td> <td>—</td> </tr> <tr> <td>Bijbank</td> <td>„</td> <td>—</td> </tr> <tr> <td>Agentsch.</td> <td>„</td> <td>1.000,—</td> </tr> </table>	Hoofdbank	f	—	Bijbank	„	—	Agentsch.	„	1.000,—	f 1.000,— ¹⁾			
Hoofdbank	f	—												
Bijbank	„	—												
Agentsch.	„	1.000,—												
Wissels, schatkistpapier en schuldbrieven, door de Bank gekocht (art. 15, sub 4, van de Bankwet 1948)		—												
Schatkistpapier, door de Bank overgenomen van de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947		1.800.000.000,—												
Beleningen: <table border="0"> <tr> <td>Hoofdbank</td> <td>f</td> <td>139.503.918,85²⁾</td> </tr> <tr> <td>Bijbank</td> <td>„</td> <td>947.749,38</td> </tr> <tr> <td>Agentsch.</td> <td>„</td> <td>7.688.102,39</td> </tr> </table>	Hoofdbank	f	139.503.918,85 ²⁾	Bijbank	„	947.749,38	Agentsch.	„	7.688.102,39					
Hoofdbank	f	139.503.918,85 ²⁾												
Bijbank	„	947.749,38												
Agentsch.	„	7.688.102,39												
		f 148.139.770,62												
Op effecten, enz.		f 147.197.013,81 ³⁾												
Op goederen en celen		942.736,81												
		f 148.139.770,62 ⁴⁾												
Voorschotten aan het Rijk (art. 20 van de Bankwet 1948)		—												
Boekvoordering op de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947		1.500.000.000,—												
Munt en muntmateriaal: <table border="0"> <tr> <td>Gouden munt en gouden muntmateriaal</td> <td>f</td> <td>452.469.132,37</td> </tr> <tr> <td>Zilveren munt, enz.</td> <td>„</td> <td>2.978.703,32</td> </tr> </table>	Gouden munt en gouden muntmateriaal	f	452.469.132,37	Zilveren munt, enz.	„	2.978.703,32		455.447.835,69						
Gouden munt en gouden muntmateriaal	f	452.469.132,37												
Zilveren munt, enz.	„	2.978.703,32												
Papier op het buitenland	f	346.967.880,—												
Tegoed bij correspondenten in het buitenland	„	106.302.336,96												
Buitenlandse betaalmiddelen	„	5.650.128,69												
		[458.920.345,65												
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds		101.937.114,58												
Gebouwen en inventaris		2.500.000,—												
Diverse rekeningen		240.277.995,47												
		f 4.707.224.062,01												
Passiva.														
Kapitaal	f	20.000.000,—												
Reservefonds	„	12.759.703,05												
Bijzondere reserves	„	54.447.566,03												
Pensioenfonds	„	19.985.699,11												
Bankbiljetten in omloop (oude uitgiften)	„	114.090.080,—												
Bankbiljetten in omloop (nieuwe uitgifte)	„	3.013.840.885,—												
Bankassigaties in omloop	„	41.679,29												
Rekening-courant saldo's: <table border="0"> <tr> <td>'s Rijks Schatkist</td> <td>f</td> <td>347.129.336,59</td> </tr> <tr> <td>Geblokkeerde saldo's van banken</td> <td>„</td> <td>70.158.412,91</td> </tr> <tr> <td>Geblokkeerde saldo's van anderen</td> <td>„</td> <td>20.404.291,76</td> </tr> <tr> <td>Vrije saldo's</td> <td>„</td> <td>803.339.458,47</td> </tr> </table>	's Rijks Schatkist	f	347.129.336,59	Geblokkeerde saldo's van banken	„	70.158.412,91	Geblokkeerde saldo's van anderen	„	20.404.291,76	Vrije saldo's	„	803.339.458,47		1.241.031.499,73
's Rijks Schatkist	f	347.129.336,59												
Geblokkeerde saldo's van banken	„	70.158.412,91												
Geblokkeerde saldo's van anderen	„	20.404.291,76												
Vrije saldo's	„	803.339.458,47												
Diverse rekeningen		231.026.949,80												
		f 4.707.224.062,01												

¹⁾ Waarvan schatkistpapier rechtstreeks door de Bank in disconto genomen f —

²⁾ Waarvan aan Nederlands-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad no. 99) 36.894.550,—

Circulatie der door de Bank namens de Staat in het verkeer gebrachte muntbiljetten 143.094.427,50

BANK VAN ENGELAND.

(Voornaamste posten in miljoenen ponden).

Data	Metaalvoorraad	Govt. debts and Govt. securities	Fiduciary issue		Biljetten in circulatie	Biljetten in Banking Dept.	
			Disc. and advances	Securities			
25 Dec. '46	0,2	1.449,1	1,450	1,428,2	22,1		
6 Oct. '48	0,2	1.299,2	1,300	1.237,9	62,4		
13 Oct. '48	0,2	1.299,2	1,300	1.236,1	64,2		
20 Oct. '48	0,2	1.299,1	1,300	1.231,6	68,6		
Data	Gouden en zilveren munten	Govt. securities	Other securities		Deposits		
			Disc. and advances	Securities	Totaal	Public deposits	Banken
25 Dec. '46	1,3	311,8	13,6	15,8	346,5	10,3	278,9
6 Oct. '48	1,8	315,9	27,1	21,2	410,8	13,4	297,0
13 Oct. '48	2,2	325,5	26,4	22,6	423,2	18,9	303,1
20 Oct. '48	2,5	322,1	25,3	23,4	424,2	15,9	301,5

VERKEER EN VERVOER IN NEDERLAND.

Omschrijving	Eenheid	Maandgem. 1938	Maandgem. 1947	April 1948	Mei 1948	Juni 1948	Juli 1948
Indexcijfer vervoer wilde binnenvaart		100	129	139	129	134	130
Vervoer wilde binnenvaart	1.000 t.	917	1.180	1.275	1.180	1.231	1.191
waarvan brandstoffen		260	334	295	272	330	357
Wilde binnenvaart, prestatie	mill. t/km	127	164	184	175	179	181
Indexcijfer eigen vervoer te water		100	105	130	126	128*	121*
Eigen vervoer te water	1.000 t.	600	629	780	755	766*	726*
Idem, prestatie	mill. t/km	45	43	58	53	56*	56*
Indexcijfer internat. binnenvaart (laadverm.)		100	85	50	43	49	45
Binnengekomen schepen	Aantal	6.146	1.860	2.946	2.771	2.818	2.850
Laadvermogen	1.000 t.	3.572	912	1.451	1.229	1.338	1.319
Lading		2.092	398	847	662	765	781
waarvan onder: Nederlandse vlag		1.566	321	713	556	648	641
Belgische vlag		126	73	118	88	94	101
Vertrokken schepen	Aantal	6.082	1.923	2.947	2.840	2.825	2.906
Laadvermogen	1.000 t.	3.494	957	1.446	1.323	1.295	1.359
Lading		2.252	421	646	663	629	603
waarvan onder: Nederlandse vlag		1.559	310	500	509	483	416
Belgische vlag		229	80	95	98	97	103
Schepen in rechtstreekse doorvaart	Aantal	2.144	1.141	1.395	1.304	1.635	1.403
Laadvermogen	1.000 t.	1.427	798	1.030	896	1.132	938
Lading		1.051	386	626	533	680	512
waarvan onder: Nederlandse vlag		199	122	210	166	181	126
Belgische vlag		544	196	289	243	377	290
Indexcijfer zeevaart (inhoud)		100	42	56	53	53	58
Binnengekomen zeeschepen	Aantal	1.758	753	1.067	1.077	1.005	1.130
Bruto inhoud	1.000 R.T.	4.416	1.852	2.405	2.327	2.293	2.569
Idem, alleen geladen schepen		3.834	1.702	2.085	2.026	2.105	2.286
waarvan in lijnvaart		907	1.250	1.197	1.197	1.268	1.372
Vertrokken zeeschepen	Aantal	1.738	737	1.102	1.066	986	1.110
Bruto inhoud	1.000 R.T.	4.418	1.854	2.510	2.327	2.368	2.526
Idem, alleen geladen schepen		3.216	1.150	1.689	1.610	1.683	1.774
waarvan in lijnvaart		911	1.198	1.198	1.168	1.288	1.371
Goederenvervoer ter zee:							
Gelost bij invoer	1.000 t.	1.018	984	1.160	946	1.057	957
" doorvoer		1.738	191	290	416	411	370
Geladen bij uitvoer		484	149	206	271	280	211
" doorvoer		1.421	149	499	375	253	288
Indexcijfer goederenvervoer Ned. Spoorwegen		100	111	129	112	122*	123*
Goederenvervoer Ned. Spoorwegen, totaal	1.000 t.	1.207	1.344	1.560	1.351	1.478*	1.486*
waarvan grensoverschrijdend		412	262	340	289	298*	266*
Reizigerskilometers Ned. Spoorwegen	1 miljoen	260	565	490	555	506*	604*
Tonkilometers Ned. Spoorwegen		170	189	225	190		
Tramwegen, vervoerde reizigers	1 miljoen	21,2	47,0	42,9	44,0	40,7	43,0
Interloc. autobusdiensten; vervoerde reizigers		5,7	14,9				
Locale autobusdiensten; vervoerde reizigers		4,4	9,8				
Indexcijfer verkeer op de rijkswegen		100	147	154	163	171	173
Slachtoffers verkeersongevallen:							
Overleden	Aantal	65	75	67	60	66	76
Ernstig gewond		368	580	518	669	678	759
Licht gewond		918	550	617	677	719	823
Idem, indexcijfers:							
Overleden		100	115	103	92	102	117
Ernstig gewond		100	158	141	182	184	206
Licht gewond		100	60	67	73	78	90
Luchtvaart (K.L.M.)¹⁾							
Tonkm (vracht, post en bagage)	1.000	250	2.072	3.154	3.272	3.397	3.809
Passagiers km	1 miljoen	4,8	34,8	51,0	58,4	60,7	66,4

¹⁾ Bunkermateriaal e.d. niet inbegrepen. ²⁾ Excl. het West-Indië bedrijf en het Interinsulair bedrijf in Indonesië.

^{*)} Voorlopig cijfer.

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek.

ZWEEDSE RIJKSBANK.

(Voornaamste posten in miljoenen kronen).

Data	Metaal		Staatsfondsen		Saldo buitenland	Fondsen ter beschikking der staats-schuld	Promessen staats-schuld
	Goud	Over-waarde goud	Eigen	Vreemd			
31 Dec. 1946	839	532	1.544	504	284	94	182
30 Sept. 1948	178	113	2.983	199	252	—	182
7 Oct. 1948	178	113	2.978	198	237	—	182
15 Oct. 1948	178	112	3.022	266	172	—	182
Data	Biljetten in circulatie	Deposito's			45 dagen	Buiten-landse banken	Regulatie-rekening
		Totaal	Staat	Banken			
31 Dec. 1946	2.877	875	706	94	230	174	7
30 Sept. 1948	2.884	724	616	25	175	248	6
7 Oct. 1948	2.757	815	600	137	177	247	7
15 Oct. 1948	2.741	924	636	194	180	238	7

FEDERAL RESERVE BANKS.

(Voornaamste posten in miljoenen dollars).

Data	Metaalvoorraad		Other cash	U.S. Govt securities
	Totaal	Goudcertificaten		
31 Dec. 1946	18.381	17.587	268	23.350
30 Sept. 1948	22.603	21.988	276	23.282
7 Oct. 1948	22.623	21.990	252	23.143
14 Oct. 1948	22.689	22.058	258	23.303
Data	F.R.-biljetten in circulatie	Deposito's		
		Totaal	Govt	Member-banks
31 Dec. 1946	24.945	17.353	393	16.139
30 Sept. 1948	23.992	22.408	1.660	19.884
7 Oct. 1948	24.077	22.046	1.596	19.584
14 Oct. 1948	24.127	22.307	1.551	19.840

Announces, waarvan de tekst 's Maandags in ons bezit is, kunnen, plaatsruimte voorbehouden, in het nummer van dezelfde week worden opgenomen.

Beschikbare krachten

BEDRIJFSECONOOM

ervaring met moderne bedr.adm. en var. budgettering bij grote ondernemingen stelt zich ter beschikking voor adviezen en/of leiding. Br. onder no. ESB 1278, bur. van dit blad, Postbus 42, Schiedam.

Meester in de Rechten,

speciaal op de hoogte met Benelux, Marshall en andere buitenlandse aangelegenheden, wenst van werkring te veranderen, aangezien in huidige functie niet voldoende gelegenheid bestaat, zich te ontplooiën en zoekt passende betrekking, bij voorkeur in het bedrijfsleven. Br. onder no. ESB 1293, bur. v. d. blad, Postbus 42, Schiedam.

Economisch Doctorandus,

(Rotterdam), 30 jaar, zou gaarne van werkring veranderen en tewerkgesteld worden in een bedrijf dat toekomstmogelijkheden biedt. Br. onder no. ESB 1294, bur. v. d. blad, Postbus 42, Schiedam.

Comptabel deskundige

Handelswetenschappen M.O., in Januari a.s. repatriërend na ruim 20 jaar op diverse nederzettingen en Hoofdkantoor van vooraanstaande Maatschappij in Oost-Azië leidend comptabel werkzaam te zijn geweest

ZOEKT EEN LEIDENDE POSITIE.

Steller is kerngezond, heeft veelzijdige interesses, beschikt over uitstekende referenties en is bereid, alvorens te repatriëren, voor nieuwe werkgever controle-reis in Oost-Azië te maken. Br. onder no. B3; Advert. Bur. Moussault, Singel 272, Amsterdam.

Meester in de Rechten

in het bezit van econ. leerbevoegdheid

oud 26 jaar, zoekt hem passende werkring, bij voorkeur zelfstandige positie op commercieel terrein. Br. onder no. ESB 1295, bur. v. d. blad, Postbus 42, Schiedam.

JURIST

Jurist, 31 jaar, enige jaren ervaring, kennis van Spaans en boekhouden, wenst van betrekking te veranderen. Br. onder no. ESB 1298, bur. v. d. blad, Postbus 42, Schiedam.

Verzendt per
VAN GEND & LOOS
Vervoer in één hand
door 't gehele land

MAXIMUM SERVICE. MINIMUM KOSTEN

N.V. BRONSWERK

AMERSFOORT

AMSTERDAM · ROTTERDAM

Afd. Pijpleidingen

V/H BECHT & DYSERINCK

Afd. Warmtetechniek

V/H HUYGEN & WESSEL

Afd. Luchttechniek

V/H BECHT & DYSERINCK

Afd. Koeltechniek

V/H HUYGEN & WESSEL

Afd. Electrotechniek

V/H HUYGEN & WESSEL

Land- en Scheepsinstallaties

Nederlandsch Indische Handelsbank, N.V.

Amsterdam — Rotterdam — 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

Economisch - Statistische Berichten

Adres voor Nederland: Pieter de Hoogstraat 5, Rotterdam (W.).

Telefoon: Redactie en Administratie 38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde Economie, 14, Universiteitstraat, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoogstraat 5, Rotterdam (W.).

Bankiers: Banque de Commerce, Brussel.

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland f 26* per jaar, voor België/Luxemburg f 28 per jaar, te voldoen door storting van de tegenwaarde in francs bij de Banque de Commerce te Brussel. Overzeese gebiedsdelen (per zeepost) f 26, overige landen f 28 per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam (W.).

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 6).